

jinak naprosto neznámý, bude mít dost vláhy, aby vyrostlo dřevo k výrobě chrámového příslušenství (Bič): schránky, stolu, oltáře aj. (Ex 25,10.13.23 26,15 27,1 aj.). Všecko potřebné k pravé službě Bohu bude lidu dáno. Hospodin zůstane spravedlivým Bohem: změní Egypt a Edóm v pustou step na svědectví, že hledání života v rovině tvorstva, kult stvoření, je cesta smrti, a k dotvrzení, že pokoj je jen ovocem spravedlnosti (Iz 32,17). Žádné násilí nezůstane bez trestu (sr Gn 6,11 Am 3,10). Bůh stihá každé prolití nevinné krve (Gn 9,5). Jemu patří lidský život. Jemu patří i pomsta nad těmi, kdo vylévají krev jeho služebníků (Dt 32,35—43). Svou pomstou dokročí nejen na Egypt (Iz 19) a Edóm (Iz 34 Jr 49), nýbrž na všechny, kteří neposlouchají evangelium Kristovo (2Te 1,8). K spravedlnosti Boží patří pak i veřejné vyhlášení neviny svědků, kteří prolili svou krev pro Boží pravdu. Ti všichni obléknou bílé roucho (Zj 6,9—11).

AMOS

Prorok Amos býval pokládán za prvního z tzv. 'pišicích' proroků, což znamená, že kniha označená jeho jménem by byla nejstarším uceleným dílem klasické prorocké literatury. Postava prorokova je známa pouze z tohoto spisu. Pocházel z vesnice Tekoa na okraji judské pouště, byl tedy Judejec. Přesto věnoval svou prorockou službu severnímu Izraeli.

Smyslem Amosovy zvěsti je polemika proti kultu 'královské svatyně' v Bét-elu (7,13). Prorok protestuje ve jménu Hospodinově proti královské božnosti, jež se projevuje pohanskou svěvolí ve všech oblastech života. Poslední slovo musí mít Bůh, jenž vyžaduje správný vztah k sobě jako základ správného vztahu k bližnímu. Bételský kult však je prodchnut mechanismem obřadů a magie bez osobní poslušnosti a odpovědnosti. A tak lhostejnost a odpor k Božímu zákonu vyvolává soud a trestání, z něhož může lidu pomoci jen Boží milost.

1. POVOLÁNÍ PROROKA

1,1—2

Představení proroka a základ jeho zvěsti.

I ¹Slova Amose, který byl z tekójských drobopravců^a. Měl vidění o Izraelovi^b za dnů judského krále Uzijáše a za dnů iraelského krále Jeroboáma, syna Jóášova, dva roky před zemětřesením.

²Rekl:

Hospodin zařve ze Sijóna,

ohlásí se z Jeruzaléma;

budou truchlit pastviny pastýřů,

^cvrchol Karmelu^c zprahne.

^aH. *nóqéd*, jen ještě 2Kr 3,4 (o králi Měšovi); sr Am 7,14 (= H. *bóqér*); *en nakkarim* (zkomolený přepis), O'; mezi pastýři, V = K. — ^{bo} Jeruzalému, O'. — ^cpole nejnvýbornější, K :: Kr.

(1) 7,10n Za 14,5 (2) // JI 4,16 (= 3,16 K) Jr 25,30; Am 9,3

¹Doba prorokova vystoupení je vymezena panováním dvou králů, izraelského a judského, a zemětřesením. Prorok přichází a ohlašuje soud v době politicky a hospodářsky velmi příznivé. Obtížný aramejský soused na severu byl tísněn vzrůstající velmocí asyrskou a nemohl se zaplézat do bojů s Izraelem jako dosud. Král Jeroboám II. dovedl této situace využít a říše severoizraelská vzkvétala. Zvěstuje-li přesto prorok za takovýchto okolností Boží soud, nese zvěst, kterou mu uložil Bůh. To je jeho jediná autorita a legitimace.

Většina vykladačů považuje Amose na základě 1,1 a 7,14 za pastýře a sadaře. Amos však není titulován jako *ro'q* = pastýř, nýbrž *nóqéd*. Je to titul těžko přeložitelný. Sloveso *n-q-d* znamená 'bodování'. Bodovala se játra zvířat, určených k věštným účelům. Pak by byl *nóqéd* věstec, droboopravec, játroopravec (Bič, Palestina II., 115; Stopy, 15nn). Protože Izrael takové praktiky později opustil, dostal časem výraz *nóqéd* význam pastýře nebo pěstitele stád.

Králové, kteří jsou v úvodu prorocství jmenováni, vládli v 8. století př. Kr., judský Uzijáš v letech (780) 769—737 a severoizraelský Jeroboám (II) v letech 784—744 (k datování sr Bič, Palestina I, 340). Prorokovo vystoupení spadá tedy někdy do poloviny 8. století před Kristem.

²Počátek Amosova kázání je základem, který je pak v celé knize rozváděn a vykládán. Je to zvěst o Božím soudu, před nímž ustupuje lidská pýcha a zemská nádhera. Slova o řvaní a ohlašování ze Sijóna a Jeruzaléma (sr Jr 25,30 JI 4,16 [= 3,16 K]) vycházejí zřejmě ze staré kultovní tradice jeruzalémského chrámu, která měla spojitost se sinajským Božím zjevením (Ex 19,16—20). Mocný hlas Hospodina, který vydal zákon, dolehne na přestupníky. Lid spoléhá v pochybné sebedůvěře na zvrácený kult; věří, že mu zbožnost a schopnosti zajistí spolehlivou existenční základnu. Zapomněl, že žije z Boží milosti. Když mu Bůh svou milost odejme, musí zahynout. Pastviny nevydají úrodu pro dobytek, nutný k obětem i výživě, uschne Karmel, místo bujné vegetace a kultu božstev plodnosti, jimž zvláště severní Izrael silně podléhal.

2. SOUDNÍ VÝROKY

a) Soud nad národy

1,3—2,5

Prorok varuje před svodem zrůdného náboženství Damašku, Pelištejců, Týru, Edómu, Amónovců, Moábců a Judy.

³Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení Damašku, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože ^amlátili Gileáda železnými smyky^a.

⁴Pošlu oheň na Chazaelův dům,
ať zhltná paláce Ben-hadovy^b.

⁵Přerazím závoru Damašku,
vyhladím z Pláně kouzel^c toho, kdo tam sídlí,

^dz Domu rozkoše toho, jenž drží žezlo^d;
aramejský lid bude odvléčen ^edo Kíru^e, řekl
[Hospodin.]

⁶Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení Gázy, ba pro čtveré,
neodvrátím od ní svůj hněv,
protože odvlékali pokojné^f obyvatele jako zajatce,
aby je vydali napospas Edómu.

⁷Pošlu oheň na hradbu Gázy,
ať zhltná její paláce.

⁸Vyhladím z Ašdódu toho, kdo tam sídlí,
z Aškalónu ^gtoho, jenž drží žezlo^g,
proti Ekrónu obrátím svou ruku;
vyhyne pozůstalý lid Pelištejců, řekl Panovník^h
[Hospodin.]

⁹Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení Týru, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože vydávali Edómu napospas
pokojnéⁱ obyvatele jako zajatce,
nepamatovali na bratrskou smlouvu.

¹⁰Pošlu oheň na hradby Týru,
ať zhltná jeho paláce.

11 Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení Edómu, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože pronásledoval svého bratra mečem;
¹odvrhl slitování,
^kustavičně soutil,
zuřil nepřetržitě^k.

**12 Pošlu oheň na Téman,
ať zhltná paláce Bosry.**

13 Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení synů Amónových, ba pro
neodvrátím od nich svůj hněv, [čtveré,
protože roztínali těhotné ženy gileádské,
aby rozšířili své území.

**14 Zanítím oheň na hradbách Raby,
ať zhltná její paláce**

za válečného ryku v den boje,
za bouře v den vichřice^l.

**15 Jejich král^m půjde do zajetí,
spolu s ním i jeho velmoži, řekl Hospodin.**

2**1 Takto praví Hospodin:**

Pro trojí přestoupení Moábu, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože spálil kosti edómského krále na vápno.

**2 Pošlu oheň na Moába,
ať zhltná paláce Kerijótuⁿ.**

Moáb zemře uprostřed hřmotu,
za válečného ryku při zvuku polnice.

**3 Vyplením soudce z jeho^o středu,
všechny jeho^o velmože pobiji s ním, řekl Hospodin.**

4 Takto praví Hospodin:

Pro trojí přestoupení Judy, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože zavrhlí Hospodinův zákon,
nedbali na jeho nařízení.

Zavedly je jejich lživé modly,
za nimiž chodili jejich otcové.

**5 Pošlu oheň na Judu,
ať zhltná paláce Jeruzaléma.**

^{a-a}řezali těhotné ženy gileádské železnými pilami, O'. — ^bsyna Aderova, O'. — ^ctak i V; On, O'. — ^{d-d}pobiji kmen mužů charranských, O'. — ^{e-e}privolaný (t. lid), O'; do Kyreny, V. — ^fnebo: všechny (obyvatele); ~ V; Šalomounův (lid), O'. — ^{g-g}kmen (= lid), O'. — ^{h-h}O'. — ⁱnebo: všechny (obyvatele); ~ V; Šalomounův (lid), O'. — ^{j-j}zničil lůno mateřské na zemi, O'. — ^{k-k}O' jinak. — ^lsvého konce, O' ~ V. — ^mkrálové (= královský rod), O'; Milkom, P V. — ⁿjeho měst, O'. — ^oH. f.

(3) Iz 17,1-3 Jr 49,23-27; 2Kr 8,12 10,32 (4) 1Kr 19,17 2Kr 8,7-15; 1Kr 15,18 2Kr 13,3 (5) 9,7 2Kr 16,9 (6) Jr 47,5 Sf 2,4-7; 2Pa 21,16n 28,18 :Abd 11 Ez 35,5 (7) 2Kr 18,8 Jr 47,1 (8) 2Pa 26,6 Iz 20,1; Jr 47,5 Za 9,5; Jr 25,20; Iz 14,29-31 (9) Iz 23 Jr 47,4 Ez 26-28 Jl 4,4-8 (= 3,4-8 K) Za 9,2-4; 2S 5,11 1Kr 5,15-26 (= 1-12 K) 9,11-14 2Pa 2,7-15 (= 8-16 K) (11) Iz 34 63,1-6 Jr 49,7-22 Ez 25,12-14 35 Abd; Gn 27,40n Nu 20,14-21 (12) Jr 49,7,20 Abd 9-10; Jr 49,13,22 (13) Jr 49,1-6 Ez 25,2-7 Sf 2,8-11 (14) Jr 49,2 (15) Jr 49,3 (1) Iz 15n Jr 48 Ez 25,8-11 Sf 2,8-11 (2) Jr 48,24,41; Am 1,14 (3) Nu 24,17 (4) Lv 26,14n Iz 5,24 Jr 7,28; Sd 2,17,19 Iz 9,15 (= 16 K) (5) Oz 8,14

Oddíl 1,3—2,5 obsahuje tzv. orákula proti cizím národům. Jde o výroky, které svou formou připomínají kultické proklínání nepřátel, jak je známe zvláště z egyptských klatbových textů. Jsou namířeny proti všem sousedům Izraele, naposledy proti Judovi jako sedmému. Amos se naprosto nesnaží svými útoky proti cizincům získat izraelské posluchače. Zvěstuje jim slovo Hospodinovo. Ukazuje na typy pohanství, jimž sám Boží lid podléhá. Tyto výroky měly být výstrahou před pohanskými svody.

Boží nesmiřitelnost s jakoukoli formou pohanské zvrácenosti vyjadřují stereotypní formule: 1) „Neodvrátím svůj hněv“ — objevuje se v každém výroku včetně orákula proti Izraeli. 2) „Pro trojí přestoupení... ba pro čtveré...“ — nemluví ani tak o množství, jako spíše o nadměrnosti či úplnosti pohanské zvrácenosti (3 + 4 = 7, číslo plnosti a dovršení). 3) „Pošlu oheň... zhltná“ — je obraz naprostého zničení; oheň je v bibli symbolem Boží přítomnosti (Ex 19,18) a nástrojem jeho soudu (Lv 10,2 Nu 16,35).

³⁻⁵Damašek byl hlavním městem aramejského království. Obvinění, že Aramejci „mlátili Gileáda železnými smyký“, nevyplývá jen z rozhorlení nad surovým pobíjením zajatců náradím, kterým se mlátilo obilí, ani jen z lítosti nad zpusťšením země. Hospodin soudí aramejské vladaře, že tímto způsobem rozšiřovali na jeho území kult svého národního boha Hadada. Gileádem je míněno východojordanéské území, kde se usadili Rúben, Gád a Manases (Nu 32 Dt 3,12n Joz 22,9). Aramejský král Ben-hadad I. a Chazael sužovali v 9. st. za vlády Jórama, Jéhúa a Jóa-

chaze hlavně tuto zajordánskou část severoizraelského království. Byli to tehdy nejnebezpečnější nepřátelé Izraele (2Kr 8,11n.28 9,14n 10,32n 13,24n aj.).

¹'Palác' byl v oné době opevněný dům příslušníků vládnoucí třídy, kde se cítili bezpečni. Před Bohem však tato jistota neobstojí, podobně jako kovové závory městských bran. Ten, „jenž drží žezlo“, stejně jako ten „kdo tam sídlí“, je sám vládce. Jeho sídlem je 'Pláň kouzel' (*biq'at-'avvān*) a 'Dům rozkoše' (*bēt-'eḏen*). Při královském paláci bývaly i královské svatyně, takže obojí označení skrývá i odsudek aramejské modloslužby: kouzly, ovlivňováním božstva chce člověk dosáhnout rozkoše ztraceného ráje (sr Gn 2,8). — *K'ir* bylo podle Am 9,7 pravlastí Aramejců. Bylo kdesi na východě. Na východ také byli vskutku odvedeni aramejští zajatci Asyřany po dobytí Damašku Tiglatfalasarem III. v r. 732. Nad dějinnými zvraty, vítězstvími a prohrami vidí Amos rozhněvaného a spravedlivého Boha, který přísně trestá jakoukoli zvrácenost a krutost a jehož moc není omezena hranicemi zaslíbené země.

⁶⁻⁸Pelištejci nebezpečně ohrožovali za soudců a za Saule kmeny izraelské; podnikali nájezdy na území Izraele a získávali odtud zajatce. Prorok nemluví o této věci ze stanoviska humanity 20. století. Protestuje proti zotročení, jež připravovalo člověka o jeho náboženskou svobodu. Otrok byl nucen uctívat bohy svých pánů. Lze tu zvláště myslet na nebezpečí, jež svého času představoval Goliáš (1S 17,9). Amos pozvedá varovný hlas a ohlašuje trest. Pelištejci budou vyhlazeni a zahynou i s 'pozůstalým lidem', který je jinak zaslíben dokonce i Edómčům (Am 9,12). — Zmínka o *Edómčích* ve v. 6 (sr též v. 9) zůstává záhadou. O nějakých zvláštních stycích Pelištejců s Edómci není nic známo; viz však níže v. 11n.

Pelištejci jsou v orákulu representováni čtyřmi z pěti knížectví: chybí Gát. Jeho vypuštění z výčtu lze zdůvodnit tak, že toto město bylo po nějakou dobu pod panstvím judským (1Pa 18,1 2Pa 11,5,8), po osvobození aramejským králem Chazaelem (2Kr 12,18n [= 17n K]) bylo připojeno k Ašdódu, takže už nebylo samostatným knížectvím, a za Uzijáše znovu padlo pod judským náporom (2Pa 26,6).

⁹⁻¹⁰Týr byl jedním z nejmocnějších foinických městských království a jako takový byl vlastně představitelem celé Foinikie. Ve zvěsti Amosově je typem pohanství, jež podle egyptského vzoru vyvýšilo krále na úroveň božstva (Ez 28,2). Toto pojetí královského majestátu, zosobněné na půdě severního Izraele foinickou princeznou Jezábel, manželkou Achábovou (1Kr 16,31), se muselo nutně srazit s izraelskou vírou v Hospodina (1Kr 21). Svévolné foinické povýšení krále na božskou rovinu je v úzkém spojení se svévolí, projevovanou vůči člověku. Vzhledem k dřívějším dobrým stykům Týru a Izraele (sr 2S 5,11 1Kr 5,15nn

16,31) se dá těžko usuzovat, že by Týr kradl Izraelce a prodával je Edómčům za otroky. Historicky je obsah tohoto výroku, navazujícího na předchozí orákulum proti Pelištejcům, velmi nejasný. Zato jeho náboženské pozadí je jednoznačné. Pod vlivem Týru odpadal Izrael za Achába od Hospodina a klesal na edómskou úroveň.

¹¹⁻¹²Mezi Edómem a Izraelem trvalo prastaré nepřátelství (Gn 27,39n Abd 1nn aj.), které nedokázalo překlenout ani vědomí příbuznosti. Edómci jistě těžce nesli, že byli dosti dlouho vasaly izraelské říše (2S 8,14 1Kr 11,14—22). Amosovo poselství však neklade důraz na politické spory a války. Důraz je na tom, co k těmto bojům vedlo: Edómovo titánství, porušená 'lidskost' (slovo *'edóm* je těsně spjato se slovem *'ādām* = člověk), přirozená lidská moudrost, jež si chce sama vládnout (vk Abd).

¹³⁻¹⁵Synové Amónovi jsou dalším typem povýšení svévole na božskou vůli. Amónský král je představitelem božstva a rozhoduje sám. Také Izrael je ohrožen pohanským pojetím královské božnosti, spojené se svévolí ve všech oblastech života: náboženské (zřízení býčích svatyní v Bét-elu a Danu), sociální (útlak chudých) i politické (boje o územní nadvládu apod.). Roztínání těhotných žen na nepřátelském území souvisí s rozšiřováním moci nejen proto, že tím bylo likvidováno dosud nenarozené potomstvo, nýbrž i proto, že mohlo jít o jakýsi obřad zajišťující magickou obětí plodnost vlastního lidu. Amónovci se dočkají odplaty — ztratí svou vlastní zemi a jejich božný král se ukáže bezmocným. K triumfálnímu průvodu vítěze náležel i 'živý bůh', tj. poražený král, a s ním celá jeho družina (sr Jr 49,3).

^{2,1-3}Také Moáb, jižní soused Amónovců, je typem lidské pýchy (Iz 16,6) a protibožského vzdoru. Ačkoli mezi Izraelem a Moábem bylo pradávne nepřátelství (pokus Balákův proklít Izraele, Nu 22—24; orgiastický kult Baal-peóra, Nu 25), je Moáb jako jediný souzen pro čin, jehož se nedopustil na Izraeli přímo. Spálení kostí edómského krále na vápno, o němž z historických zpráv nic bližšího nevíme, dokresluje jeho zvrácený profil. Snad se chtěl odnětím posmrtného klidu pomstít edómskému králi za to, že se zúčastnil po boku Izraele a Judy boje proti moábskému králi Měšovi (2Kr 3,9n). Možná ovšem také, že chtěl vápnem z kostí božného krále zpevnit hrady svého hlavního města Kerijótu, a tak se tímto magickým způsobem zajistit proti nepříteli. Výraz 'soudce' označuje moábského krále (sr 1,15).

⁴⁻⁵Juda je bratrská země a bratrský lid Izraele, má s ním společného Boha i zákon. Avšak Juda, který zná Hospodina a jeho vůli, se zpronevěruje poslání Božího svědka a sám se naopak dává strhnout pohanstvím svého okolí k neposlušnosti Božího zákona, jehož prvním

příkazem je věrnost Hospodinu. Zapomíná, že *všecko*, co odporuje tomuto zákonu, je modloslužba. Lživá modloslužba otců je svodem pro syny a zavádí stále dál od Boží pravdy a stále blíže k záhřebě.

Ve všech dosavadních výrocích jsou připomínána hlavní města jako místa zvrácenosti a jako cíl Božích trestů: Damašek, pelištejská města, Týr, Bosra, Raba, Kerijót, Jeruzalém; Bét-el a Samaří budou zmíněny později. Tím je vyjádřen záměr výpovědi i celého Amosova proroctví. Prorok mluví ve jménu Hospodinově současně proti ústředním svatyním i proti vládařským palácům. Náboženství a politika, chrám a trůn byly totiž odedávna tak úzce spjaty, že kněží stáli vlastně ve službách mocných despotů. V lidu Božím mělo však být vždycky zřejmé, že slovo Boží je i nad králem a nad královstvím. Stávalo se ovšem, že Izrael i Juda se často pro svoji neposlušnost ocitali v situaci, jež odpovídala poměrům v pohanských státech. Proto jsou zahrnuti do těchto soudních výpovědí.

b) Soud nad Izraelem 2,6—16

Také Izrael, lid obdařený zvláštní Boží přízní, bude souzen pro své přestoupení.

⁶Takto praví Hospodin:

**Pro trojí přestoupení Izraele, ba pro čtveré,
neodvrátím od něho svůj hněv,
protože prodávají spravedlivého za peníze,
nuzného pro pár opáneků.**

^{7a}Šlapou po prachu země na hlavách ubožáků^a,
^bna scestí zavádějí^b pokorné.

Syn^c i otec chodí k nevěstce^d,
a tak znesvěcují moje svaté jméno.

^{8e}Rozvalují se na zabavených oděvech^e
při každém oltáři.

Vydřené pokuty propijejí ve víně
v domě svého boha.

⁹Já jsem zničil před nimi Emorejce,
vysoké^e jako cedry
a pevné^e jako duby.

Zničil jsem^f je^g od koruny
až ke kořenům^f.

¹⁰Já jsem vás vyvedl
z egyptské země

a vodil jsem vás po poušti čtyřicet let,
abyste obsadili emorejskou zemi.

¹¹Z vašich synů jsem povolával proroky,
z vašich jinochů nazírejce.

Není tomu tak, synové izraelští? —
je výrok Hospodinův.

¹²Ale vy jste dávali pít nazírejčům víno
a prorokům jste přikazovali: Neprorokujte!

¹³Hle, já způsobím, že země bude pod vámi rachotit,
jako rachotí vůz plně naložený spopy.

¹⁴Hbitý nebude moci utéci,
silný nebude moci užít své síly,
bohatýr se nezachrání.

¹⁵Lučištník neobstojí,
rychlonožý nevyvázne,
jezdec na koni se nezachrání.

¹⁶A ten, kdo má mezi bohatýry srdce nejjudatnější,
uteče nahý v onen den — je výrok Hospodinův.

^{a-a}kteří šlapou prach země a bijí chudáky do hlavy, O'. — ^{b-b}dosl. uchylují cestu (pokorných). — ^cdosl. muž. — ^d+ téže, O'; H. *na'arā* = dívka. — ^esvazující jejich oděv provázky, dělali koberce, O'. — ^fH. sg. — ^gdosl. nahore jeho plody i dole jeho kořeny.

(6) 8,6 Mi 3,2n (7) Ez 36,20 (8) Ex 22,25n (= 26n K) Dt 24,12n; Oz 4,8 (9) Gn 15,16 Ex 34,11 Dt 7,1-5; Nu 13,28 (= 29 K); :Oz 9,16 Jb 18,16 (10) Dt 2,7 (11) Jr 7,25 (a čas-těji); Nu 6,2 Sd 13,4-7 (12) 7,12n Iz 30,10 Jr 11,21 :IKr 22,8.27 (14) 5,19 9,1-4 (15) Ž 33,16n

⁶⁻⁸Porok vypočítává jednotlivá přestoupení Izraele. Jde o provi-nění náboženského charakteru, ovšem s těžkými důsledky sociálními. Prvním přestoupením je, že „prodávají spravedlivého za peníze, nuzného pro pár opáneků“. Prodání člověka je podle zákona Božího trestáno smrtí stejně jako ukradení (Ex 21,16 Dt 24,7). Tohoto zločinu se dopustili např. bratři Josefovi (Gn 37,27n). Na zločinném zacházení s člověkem, bratrem, které si nezadá s počínáním Pelištejců (Am 1,6), ukazuje prorok trestuhodnou zvrhlost Izraele. Zbavovali se člověka spravedlivého, to je takového, který se věrně držel zákona Hospodinova, a nuzného (dosl.

potřebného), to je takového, který byl odkázán na bratrskou pomoc druhých. Tímto jednáním porušovali smlouvu Hospodinovu a zpupně se dotýkali Božích práv, jež chrání lidi ponížené a chudé. Jednali tedy stejně jako okolní národy obchodující s otroky.

Druhé přestoupení naznačují sporná a těžko přeložitelná slova: „*Šlapou po prachu země na hlavách ubožáků, na cestě zavádějí pokorné*“. Jde zřejmě o nevybíravé, ba nelidské metody bohatých a mocných Izraelců vůči chudým a bezmocným. Byli hluší k jejich úpění a bídě. Zároveň tento výrok naznačuje, že znevažovali pokání. Výraz 'šlapati' (*š-'p*) vybavuje věcně i jazykově představu rozdrčení (*š-v-p*), jak ji známe z Gn 3,15. Prorok chce zřejmě říci, že mocní jdou za svými cíli přes mrtvoly druhých, které zašlapali do prachu a zničili. Nebo snad šlapou po prachu, který oni si sypou na hlavu, tj. po jejich hlavách.

Prorok užívá pro trpícího termínů: nuzný, ubožák a pokorný. Nuzný (H. 'šbjón) je zvláště v okruhu davidovských žalmů především zbožný trpící, obklopený nenávisťnými svěvolníky, odevzdaný do Božích rukou (Ž 40,18 70,6 86,1). Ubožák (H. *dal*) je člověk slabý, nepatrný, bezvýznamný, potřebný, žijící ve vnější nezajištěnosti (72,13 82,3). Pokorný (H. 'ánáv) je ten, kdo se ve všem podřizuje Hospodinově vůli a tak se mu dává do služeb (22,27 25,9); toto slovo často souznívá s výrazem pokořený (H. 'áni), jímž jsou označováni lidé trpící, nešťastní, nemajetní (Ex 22,24 [= 25 K] Iz 41,17 Abk 3,14).

Třetím přestoupením je: „*Syn i otec chodí k nevěstce, a tak znesvěcují moje svaté jméno*“. Nejde o problém mravní. Izrael propadl baalismu i v tom, že podle jeho vzoru pěstuje ve svých svatyních, označených jménem Hospodinovým, sakrální prostituci, proti níž vystoupil mnohem mocněji Amosův mladší současník, prorok Ozeáš. Napodobením plodivé funkce božstva, totiž pohlavním stykem především s chrámovou kněžkou (nevěstkou), se lidé snažili vynutit si na božstvu větší plodnost půdy a stád i rodiny.

Čtvrté přestoupení je rovněž jako předchozí z oblasti kultu: „*Rozvaluji se na zabavených oděvech při každém oltáři. Vyděné pokuty propíjejí ve víně...*“. Podle zákona měl být svrchní oděv, byl-li vzat do zástavy, vrácen večer dlužníkovi, aby se měl v noci čím přikrýt (Ex 22,25n [= 26n K] Dt 24,12n). Baalismus takové předpisy neznal a lid si ochotně podle toho upravoval Boží příkazy. Aby měli dobré svědomí, použili zastaveného roucha k nějakému bohoslužebnému úkonu (sr Mt 5,23—25). Dokonce uspořádají obětní hostinu a víno si opatřují z různých pokut, často vynucených neprávem.

⁹⁻¹² Hrozným stavem, v němž žije Izrael, není vinen Hospodin. Dal svému lidu všechny předpoklady k všestranně bohatému životu. Dal mu především zemi a podrobil mu její původní obyvatele, Emorejce.

Byl to lid zdánlivě neporazitelný, s hrazenými městy, válečnickými zkušenostmi, vyspělou kulturou. Slova „*Zničil jsem je od koruny až ke kořenům*“ vyjadřují, jak velké a naprosté bylo Hospodinovo vítězství pro Izraele. Avšak Izrael sám toto vítězství znehodnotil tím, že se nechal zlákat smyslovou i myšlenkovou svůdností náboženství poražených a přivlastnil si je. Převzal i instituci království s královou božností, vyvýšil člověka a jeho sílu; chtěl se stát po emorejském vzoru 'vysokým a pevným'. Jenomže proti Hospodinu je každá síla slabá (2,14).

Hospodin prokázal svou moc a milost Izraeli v ještě daleko větší míře už tehdy, když přemohl tak obrovskou duchovní a politickou moc, jakou byl Egypt, když vyrval z jeho spárů svůj lid a provedl ho všemi nebezpečnými čtyřicetileté výchovné cesty pouští. Navíc se postaral i o to, aby lid nikdy neztratil zdroj své existence, totiž obecnství s ním, a proto mu posílal proroky (Jr 7,25 aj.) a nazíreje. Byli to lidé povolání Hospodinem, charismatické, kteří měli napomínat, varovat, potěšovat a povzbuzovat Boží lid. Proroci to činili slovy, symbolickými akty i přímými zásahy do života lidu a jednotlivců, nazíreji zase svým odlišným způsobem života (sr Samson Sd 13,5.7.14 16,17; Rekábovci 2Kr 10,15n Jr 35,2nn). Svévole mocných v Izraeli ovšem usilovala tento vliv Božích poslů co nejvíce omezit a z proroků učinit své poslušné služebníky (sr 1Kr 22,5.8.13).

¹³⁻¹⁶ Přírodní katastrofa — zemětřesení? (sr 1,1) — není tím nejvlastnějším trestem Božím, o němž prorok mluví. Je to jen velmi příhodný obraz a drastický doklad hrozných důsledků nevěroho lidu ve všech životních oblastech. Sama země bude zničena pro jeho hříchy. — Izrael, společenství Božího lidu, se blíží svému konci. Kde Hospodin a jeho zákon není v životě lidí první a hlavní, tam všechny lidské vlastnosti, schopnosti i nástroje zklamou, ba dokonce přispějí k jejich zkáze.

c) Výstraha vyvoleným

3,1—8

Vyvolený lid bude pro svou neposlušnost přísně potrestán.

3 ¹ Slyšte toto slovo, které Hospodin vyřkl proti vám, ² proti celému společenství, které jsem vyvedl z egyptské země.

- ² Pouze ^b s vámi jsem se důvěrně sblížil ^b
ze všeho člověčenstva,
a proto vás ztrestám
za všechny vaše zvrácenosti.
- ³ Půjdou spolu dva,
jestliže se nedohodli^c?
- ⁴ Řve v křovinách lev,
nemá-li úlovek?
Ozve se lvíče ze svého doupěte,
kdyby nic nelapilo?
- ^{5d} Chytí se pták do osidla ^d na zemi,
^e není-li nastraženo^e?
- Vymrští se ^f osidlo ze země,
když nic nepolapilo?
- ⁶ Troubí-li se v městě na polnici,
zda se lid netřese?
Stane-li se v městě něco zlého,
zda to nečiní Hospodin?
- ⁷ Ovšem, Panovník Hospodin
nečiní nic,
aby nezjevil své tajemství
svým služebníkům prorokům.
- ⁸ Lev zařval,
kdo by se nebál?
Panovník Hospodin promluvil,
kdo by neprorokoval?

^{a-a} dome Izr., O'. — ^{b-b} dosl. vás jsem poznal. — ^c leč by se znali, O'. — ^{d-d} padne pták, O'. — ^{e-e} bez ptáčnicka, O' V. — ^f sklapne, O'; vymrští se, V.

- (2) Ex 19,5n Dt 7,6 10,15; :Mt 11,20-24 Lk 12,47 1Pt 4,17
(4) Oz 11,10 Am 1,2 3,8 (5) Kaz 9,12 (6) Jl 2,1; Iz 45,7
(7) Gn 18,17 Ž 25,14 (8) 3,4; 2,12 7,12-17 Jr 20,9

¹⁻² Bůh si nevybral za svůj lid velký a kulturně vyspělý národ. Vyvoloil si otroky, zbavil je jha, dal jim zemi a k tomu je obdaril největším darem, sebou samým, svou přítomností. Avšak nevyvoloil tento lid proto, že by mu chtěl za všech okolností stranit a vyhovovat, ale k určitému úkolu, totiž aby byl svědkem o jeho milosti mezi všemi národy. Nevzal-li Boží lid toto poslání vážně a viděl-li ve vyvolení jen důvod ke svým sobeckým nárokům, ukázal, že pohrdl Boží milostí. Prorokova těžká slova

o příchodu Božího soudu jsou ovšem také projevem nové milosti, neboť Bůh chce, aby se jeho lid vzpamatoval. *Vyvolení je závazkem, výsadou i povinností.*

³⁻⁸ *Ohlášení soudu* je za stávající prosperity země nevěrohodné a nevítané. Proto dotvrzuje prorok věrohodnost svého poselství. Podobnostvými ukazuje jednak na blížící se soud, jednak na Boží milost, která je v tom, že Hospodin ohlašuje svou hrozbu skrze proroka. Podobnoství vyjadřuje vztah mezi příčinou a účinkem. Z účinku usuzujeme na příčinu. Jdou-li dva lidé spolu, museli se domluvit. Lev řve jen tehdy, vrhá-li se na jistou kořist nebo má-li ji už ve svých spárech. Chytil-li se pták, musela být nastražena léčka. Bylo-li varovně zatroubeno, lidé se lekají, a stane-li se neštěstí, soudí, že tu byl při díle Hospodin. Z tohoto zákona pak Amos odvozuje poučení, že přichází-li on sám s tak nepopulární zvěstí, musel ho s ní poslat Bůh. Kdyby lev nezařval, nikdo by se nebál (lev bývá také často symbolem pro Hospodina — Oz 5,14 11,10 13,8 Iz 38,13), kdyby Hospodin nepromluvil, nikdo by neprorokoval. Kdyby Hospodin nebyl milostivý, nemluvil by ke svým služebníkům prorokům o tom, co chce učinit svému nevěrnému lidu, a nedával by mu lhůtu k pokání.

d) Záhuba nevěrných

3,9—15

Zpronevěřilý lid marně hledá únik a útočiště před Božím soudem.

⁹ Vyhlaste na palácích v Ašdódu^a

a ^b na palácích v egyptské zemi^b,

mluvte:

Shromážďte se na samaršské hory^c!

Pohleďte, co je v tom městě ^d obrovských zmatků^d,
kolik utiskovaných!

¹⁰ Aby jednali ^e správně, to neumějí^e —
je výrok Hospodinův.

Uskladňují ve svých palácích^f
násilí a zhoubu jako poklady.

¹¹ Proto taktó praví Panovník Hospodin:
^g Protivník obklíčí tuto zemi^g,
strhne tvé opevnění,
tvoje paláce^h budou vyloupeny.

12 Takto praví Hospodin:

Jako vyrve pastýř lvu z tlamy

dva hnáty nebo boltec,

tak budou vyrváni izraelští synové,

kterí si hovi v Samaří¹ na nádherném lehátku,

na damaškové¹ pohovce¹.

13 Slyšte to a vydejte svědectví v Jákobově domě —

je výrok Panovníka Hospodina, Boha zástupů:

14 V den, kdy budu trestat Izraele za jeho přestoupení,

ztrestám i oltáře bételské;

rohy oltáře budou odseknuty,

padnou k zemi.

15 Udeřím zimním domem

o dům letní,

budou zničeny domy ze slonoviny,

smeteno bude mnoho domů — je výrok Hospodinův.

^av Asýrii, O'. — ^bpo egyptských zemích, O'. — ^cchoru, O'. — ^dmnoho podivného, O'; mnoho bláznovství, V. — ^enepoznalo (Samaří), co bude proti němu, O'. — ^fkrajích, O'. — ^gTyre, zpusošena bude tvá země vůkol, O'. — ^hkraje, O'. — ⁱpřed (očima) národa, a v Damašku kněží, O'. — ^jpřeklad nejistý; damašské, O' (::H.).

(9) 1,8; 4,1 6,1 Jr 31,5 (10) Jr 4,22; Sf 1,9 (11) 2Kr 17,3-6 (12) Ex 22,12 (= 13 K); Gn 31,39 (13) 1S 1,3 (14) 1Kr 12,29n 13,2-5 2Kr 23,15 Oz 10,8 (15) Jr 36,22; Sd 3,20; 1Kr 22,39; Iz 5,9

⁹⁻¹⁵ Izrael pohrdl posláním být světu svědkem o Hospodinu, a tak se mu stává výstrahou. Pelištejci a Egypťané se mají stát diváky Božího soudu. Lid Boží je vždycky světu 'divadlem' (1K 4,9), ať v dobrém či ve zlém.

Izraelci byli přesvědčeni, že jsou vyvoleným národem, a proto se jim musí dobře dařit. I kdyby přišlo něco zlého, Hospodin je zachrání. V reakci na tento názor si nemůže Amos odpustit kousavou ironii: Ano, zachrání vás, ale tak jako zachraňuje pastýř ze lví tlamy pár hnátů nebo boltec zvířete. Bylo totiž právní zvyklostí, že pastýř byl zproštěn povinnosti nahradit majiteli ztracené zvíře, přinesl-li část dobytčete jako doklad, že zvíře udávila šelma (Ex 22,12 [= 13 K] sr Gn 31,39). Taková bude *záchrana*, na kterou Izrael spoléhá. Nechce-li svědčit národům životem podle Boží vůle, bude svědčit svou záhubou. Co je platné, že dosud vypadá na povrchu všechno pěkně, když uvnitř tohoto rušného a bohatého života je přespříliš křivd, násilí a zvěle. To není nenávistný pohled

chudáka na štěstí bohatých a mocných. Je to odhalení, jak bezvýhodná je cesta lidí, kteří postavili oltář svému Já a tomuto 'náboženství' se cele oddávají. Vše, co chce být něčím bez Boha, propadá zániku. Lehátka sloužila k hodování, jež tvořilo součást bohoslužeb (Am 6,4). Boháči, kteří jich užívali, oddávali se lživé naději, že plní své povinnosti vůči Bohu a tudíž uniknou Božím soudům; že se jich Hospodinovo slovo soudu netýká.

Proto Amos uprostřed severoizraelského státu, titulovaného jako 'dům Jákobův', pozvedá hlas a dosvědčuje, že právě oni jako 'vyvolení' nebudou Božím trestům jen přihlížet. Ukazuje, že diváci budou zároveň i herci dramatu. Jejich záštita, svatyně v Bét-elu, bude se svými oltáři zničena. Falešná zbožnost před Hospodinem nic neplatí. Rohy oltáře byly asylem; kdo se jich chopil, byl pod ochranou božstva (1Kr 1,50 2,28). Urazení rohů oltáře ve státní svatyni znamená tedy konec božské ochrany pro lid, konec kultu i státu.

'Dům zimní' (sr Jr 36,22) a 'letní' (sr Sd 3,20) nemusíme chápat jako dva samostatné domy, ačkoli bohaté vrstvy izraelské zřejmě v takovém přepychu žily. Jindy se tak označovaly dvě součásti jednoho domu, v němž spodní část sloužila k obývání v období zimním a svrchní v období letním. Rozbití letního domu zimním znamená úplné zničení obou a tím i jejich obyvatel. V kenaanském prostředí uctívali zvláštní božstva letní a zimní. Také domy stály pod jejich ochranou. Zničením domů bude prokázána nemohoucnost božstev. 'Domy ze slonoviny' jsou paláce, zdobené slonovinou. Takové stavěl už král Acháb (1Kr 22,39). Slonovinné řezby z nich se zachovaly (sr Bič, Palestina I, obr. 16e).

e) Odsouzení zvráceného kultu

4,1—5

Horlivost bez pokání nemůže odvrátit Boží soud a trest.

- 4** **1 Slyšte toto slovo, bášanské^a krávy,**
které jste na samařské^a hoře,
které utiskujete ubožáky a pášete křivdu na nuzných
a říkáte^b jejich Panovníkovi^b: „Dávej, ať hodujeme!“
2 Zapřisáhl se Panovník^c Hospodin při své svatosti:
Hle, přijdou na vás dny,
kdy vás vytáhnou^d na hácích^e
a^f vaše potomky^f na rybářských udicích^g.
3 Vyjdete^h trhlinami, každá tou, před níž bude stát,
ⁱ budete vrženy až k Harmónuⁱ — je výrok Hospodinův.

4Chodte do Bét-elu, dál se dopouštějte přestupků,
rozmnoužte přestoupení v Gilgálu,
přinášejte své oběti hned z jitra,
své desátky třetího dne¹.
5^kSpalujte kvašené chleby jako děkovnou oběť^k,
hlučně ohlašujte^l dobrovolné oběti,
neboť tak to máte rádi, synové izraelští —
je výrok Panovníka Hospodina.

^atučné, V. — ^bsvým pánům (= mužům), O' V. — ^ex O'. — ^dtak O' P V; H. sg. — ^etak i O'; na bidlech, V. — ^fty s vámi, O'; vaše ostatky, V. — ^ghodí do roztopených kotlů, O' ~ V. — ^hbudete vyvedeny nahé, O'. — ⁱbudete vyvrženy na horu Remman, O'; budete vyvrženy do Armón, V; odhodíte Hadad Rimóna, Heger; budete rozhozovati, což na palácích, K. — ^jtřetího roku, K. — ^kka přečtli venku (= veřejně) Zákon, O' (*tórá za tódá* = děkovná oběť). — ^l: 3. os. pl, O'.

(1) Ž 22,13; Am 3,9 6,1; Iz 5,11n (2) Ž 89,36; Jr 16,16 Abk 1,15n 2Kr 19,28 (3) Ez 12,5,12 (4) 2Kr 2,1 Am 5,5 Oz 4,15 9,15 12,11 (= 12 K) (5) Lv 7,13; : Mt 6,2 23,5n

¹⁻³Tomuto oddílu můžeme porozumět jedine jako dalšímu prorokovu útoky proti zvrácenému kultu, který našel živnou půdu mezi zpronevěřilým Božím lidem. Nejde o moralisování, a proto ani oslovení 'bášanské krávy' není nadávkou, nýbrž označením, které charakterizuje oslovené jako ctitelky Baalovy. Kenaanci totiž toto božstvo ztotožňovali s býkem a jeho sesterskou manželku Anat s jalovicí. Býčci v Bét-elu a Danu, kteří patrně měli původně tvořit viditelný podstavec pro neviditelného Boha, sváděli ke kenaanskému uctívání Hospodina jako Baala, zobrazovaného v podobě býka. Oblastí zvláště posvátnou v kultu Baalově a Anatině byl Bášan, proslulý chovem žirného dobytka. Baalismus oplýval sexuální orgiastickými projevy (v. 2,7—8 sr vk Oz 4,14) a nezřízenými pitkami. 'Samařská hora' je metaforické označení celého severního Izraele. Jeho náboženská zvrácenost se projevovala i rozvráceným vztahem k bližnímu. Vedla k nemilostivému postoji vůči trpícím a potřebným, jejichž ochráncem je Hospodin. Prorok odkazuje zpohanštělé násilníky na spravedlivého Boha připomínkou 'Panovníka' ve slovech: „Říkáte jejich Panovníkovi: Dávej, at hodujeme.“ Většinou bývá toto místo překládáno: 'říkají jejich pánům'; přitom se myslí na pány chudých (sr Am 2,6n). Hebrejský text však dává možnost (další sloveso je v sg: 'Dávej') vidět zde přímo svrchovaného Pána, který stojí věrně na straně nuzných.

Ličení trestu za zvrácené náboženství navazuje na uvedený obraz: 'bášanské krávy' budou odvedeny jako jatečný dobytek. Háky a rybář-

skými udicemi, provlečenými spodním rtem, vodili např. Asyrané své zajatce. Rybářské náčiní patřilo k pohanským náboženským obřadům (viz Abk 1,16 sr Jr 16,16). Pod výrazem 'Harmón' rozumějí někteří vykladači horu Hermón nebo neznámou horu Remón. Jde-li o nějakou horu, pak jde i o svatyni, kde se přinášely krvavé oběti a kam měli být Izraelci přivedeni jako 'krávy', obětní zvířata. Někteří vykladači slyší zde přímo narážku na božstvo Hadad-Rimóna, které lidu v jeho bídě nepomůže a bude odhozeno jako bezcenný fetiš.

⁴⁻⁵Další výrok Amosův dobře zapadá do rámce slavnosti v Bét-elu (7,13), kam přicházely zástupy poutníků. Prorok začíná výzvou, jež se asi ozývala i v písních poutníků: „Chodte do Bét-elu“. V dané souvislosti to je však *ironie*. Prorok se staví svými slovy proti náboženským představám svých posluchačů. Jak by mohl být — tázali se asi oni — kult v Bét-elu, ústřední severoizraelské svatyni, hříšný a zavrženíhodný, když na něm, na hojnosti obětí a bohoslužebných úkonů, závisí blaho celého království? Jitřní oběti bývaly patrně spojeny s ranní věštbou, která měla zjistit příznivou chvíli pro důležitá státní rozhodování i soukromá jednání. Tyto oběti se přinášely hned ráno po příchodu do svatyně a utužovaly obecnství mezi Bohem a lidem následujícími hody. Nazítří pak, třetí den po příchodu, se odváděly desátky. Podle některých vykladačů se obětní hody pořádaly každého jitra a desátky se přinášely jednou za tři roky (sr Dt 14,28 26,12). Ale i kdyby byly oběti sebečastější, nic se tím nemění na skutečnosti, že je celý kult 'přestupkem', odpadnutím od Hospodina. Amos zde neútočí proti vyslovené modloslužbě, nýbrž proti kultu, který byl pokládán za zcela nezávadný, ne-li vzorný. Oběti a desátky patřily k bohoslužebnému řádu a ke zbožnému životu. Lid byl pevně přesvědčen, že se tímto jediným a jedinečným způsobem přibližuje Bohu a získává pro sebe jeho požehnání. Proto se na tyto chvíle těšil a radoval se z nich. Prorok však v bételském kultu vidí pravý opak. Není mu dokladem věrnosti, nýbrž důkazem zpronevěry. Právě důraz na zájmenech 'vaše oběti', 'vaše desátky', 'tak vy to máte rádi', ukazuje, že tu jde o lidskou snahu získat Boha pro sebe a nikoli o touhu Bohu se oddat se vším všudy. Bohoslužby a náboženská horlivost nebývají vždycky důkazem věrnosti a lásky k Bohu. Často se stávají maskou sobectví a výrazem lidské touhy po sebeprosazení před Bohem i před lidmi.

f) Výtky zatvrzelým
4,6—13

Tresty nepřiměly lid k pokání, proto jej bude Stvořitel soudit.

⁶Způsobil jsem, ^aže jste neměli co do úst^a
v žádném svém městě,

že jste měli nedostatek chleba na všech svých místech.

A přece jste se ke mně nenavrátili —
je výrok Hospodinův.

⁷Já jsem vám také odepřel hojnost dešťů
tři měsíce přede žněmi,

jedno město jsem svlažoval^b
a druhé jsem nesvlažil^b,

jeden díl země byl^b zavlažován,
zatímco díl, na který nepršelo^b, zprahl^b.

⁸Dvě tři města vrávorala^b k jinému městu,
aby se napila vody, žízeň však neuhasila^b.

A přece jste se ke mně nenavrátili —
je výrok Hospodinův.

⁹Bil jsem vás obilnou rží a snětí;
mnoho vašich zahrad a vinic,
vaše fíkovníky a vaše olivy sežraly housenky.

A přece jste se ke mně nenavrátili —
je výrok Hospodinův.

¹⁰Poslal jsem na vás mor jako na Egypt,
pobil jsem mečem vaše jinochy,
i vaši koně byli odvedeni,

⁹museli jste čichat zápach svých táborů^c.
A přece jste se ke mně nenavrátili —

je výrok Hospodinův.

¹¹Podvrátil jsem vás,
jako jsem — já Bůh — podvrátil Sodomu a Gomoru;
byli jste jako oharek, vyrvaný z plamenů.

A přece jste se ke mně nenavrátili —
je výrok Hospodinův.

¹²Proto s tebou, Izraeli, takto naložím.

A jelikož s tebou takto naložím,
připrav se, Izraeli, na setkání se svým Bohem!

¹³Neboť hle, on^d je ^etvůrce hor^e a stvořitel větru,
oznamuje člověku, ^fco má na mysli^f,

činí ^gúsvit i temnotu^g,

šlape po zemských výsostech.

Jeho jméno je Hospodin, Bůh zástupů.

^a-^adosl. vám čistotu zubů. — ^b:: fut, O'. — ^e-^eve svém hněvu jsem uvedl oheň na vaše tábory, O'. — ^djá jsem, O'. — ^e-^eco zarážím hrom, O'. — ^f-^fsvého Pomazaného, O'. — ^g-^gjitro i mlhu, O'; ranní mlhu, V.

(6) Lv 26,14-39 Jr 15,7 Oz 7,10 (7) Jr 3,3 14,1-6 1Kr 17,1nn Ex 9,26 (8) Am 8,12 (9) Dt 28,22 1Kr 8,37 Ag 2,17 (= 18 K) Jl 1,4 (10) Ex 9,1-7 Dt 28,60 Z 78,50 :Jl 2,20 Iz 34,2n (11) Gn 19,24n Iz 13,19 Za 3,2 Ju 23 (12) Mal 3,2 (13) Am 3,7 5,8.27 9,6 Iz 45,7 Mí 1,3 Oz 12,6 (= 5 K)

⁶⁻¹¹Normálně se v kultu připomínala Boží dobrodiní (sr Sd 5,11 Mí 6,5), aby tak byl lid povzbuzen k činům, jež by Boha usmýřily a lidu získaly jeho přízeň, totiž k obětem, desátkům atp. Amos však vystupuje v bételské svatyni s docela jiným slovem. Nepřipomíná dobrodiní, nýbrž katastrofy. *Bůh nedal chléb, odepřel deště*, dávající vzrůst všemu rostlinstvu. Lokální nepravdivost dešťů vyhocuje tajemnost této katastrofy. Rány dopadající na lid připomínají rány egyptské. Izrael tu stojí na místě vzpurné modloslužebné země. Amos připomíná tyto katastrofy ve chvíli, kdy se lidem po hmotné stránce dobře daří, alespoň lépe než kdy předtím. Což to není znamenání Boží přízně, dává-li takový zdar? Ale Amos vidí, že je to falešná představa, která nevede ke správnému vztahu ani vůči Bohu, ani vůči bližnímu, nýbrž naopak svádí ke zvrácenému kultu, v němž se malou obětí vykupuje možnost kořistit ve velkém (sr Mk 7,11n). Izraeli proto neprospěje blahobyt, který ho ukolébává v mylné naději do budoucnosti. Neprospějí mu však ani tresty. „*A přece jste se ke mně nenavrátili.*“ Člověk reaguje na tyto zevní podněty vždycky falešně, dokud se nesetká se svým Bohem v jeho slově.

Katastrofy, bolesti a ztráty nejsou ovšem zbytečné. Mají ukázat meze a relativní cenu všeho zajištění. Člověk musí ztrácet, aby se nespojoval s tím, co má, nýbrž aby hledal to hlavní — Boha. Porušený kult mu dává falešný pocit splněné povinnosti a nepravé jistoty. Prorok staví své posluchače před Boha, který proti svému vlastnímu lidu vystupuje jako nepřítel. Mezi Bohem a lidem zeje velká propast. Jak ji překlenout? Znamená to radikálně změnit všechno, lidi, jejich vzájemné vztahy i ostatní poměry. To člověk nedokáže. Proto Bůh sám připravuje cestu k návratu. Chce změnit lid a přetvořit prostředí a svět kolem něho.

¹²ⁿ *Výzva k setkání s Bohem* je předvoláním k soudu. Prorok připomíná v závěrečném hymnu soudcovskou moc a stvořitelskou slávu Hospodinu. Hospodin je stvořitel, který však dává poznat člověku svá myšlení, je to Bůh, z jehož pravomoci nejsou vyňaty ani pohanské výsosti, Bůh vyvýšený a nepochopitelný, zároveň však blízký člověku. Jeho moc je vyjádřena zkratkovitě několika obrazy: formuje hory — symboly stability, tvoří vítr — obraz pomíjivosti, tvoří úsvit i temnotu — dobré i zlé, šlape po výsostech — místech zvráceného kultu. Tento *Bůh Stvořitel* je i svrchovaný *soudce*. Je to Hospodin, Bůh Izraele. Amos navazuje na dobré tradice a vynáší na světlo vyznání víry, jež bylo nepravou bohoslužbou přehlušeno. Staví lid před Boha, pod jehož mocí je celý svět a jehož pravomoc nemůže být ničím a nikým omezena.

g) Žalopěv nad Izraelem 5,1—3

Prorok vidí neodvratnou zkázu lidu a nařiká nad ním.

- 5** ¹Slyšte toto slovo^a, které vynáším^b,
žalopěv nad vámi, dome izraelský:
²„Padla, už nevstane
izraelská panna,
na vlastní zemi leží pohozena,
nikdo ji nezvedne.“
³Neboť takto praví Panovník Hospodin:
Městu, které staví pluk,
zbude setnina,
a které staví setninu,
zbude četa pro dům izraelský.

^a+ Hospodinovo, O'. — ^bdostávám, O'.

(1) Ez 19,1

¹⁻³ Doprostřed radostné nálady při výroční slavnosti v Bét-elu vpadá Amos nečekaně žalopěvem, jaký se zpíval nad mrtvým. Tímto truchlivým tónem, který silně kontrastoval s veselostí posluchačů, jistě lid velmi znepokojil. Vždyť v době stoupajícího blahobytu říká, že je *Izrael na pokraji propasti*. Prorok vidí, že Izrael zahyne. Toto přesvědčení

je tak silné, že o budoucí události mluví, jako by se již odehrávala: Izrael padl, vlastní země se stává dějištěm nikoli Božího požehnání, nýbrž záhuby, z níž nikdo nemůže pomoci. Izrael je podobný panně, která umírá dříve, než mohla splnit své poslání ženy a matky. Zahyne dříve, než bude moci svou vinu napravit. Svou neposlušností ztratil nárok na existenci. Postihne ho taková zkáza, že z jeho bojeschopných mužů zbu-
de pouhá desetina. Je to obrazné vyjádření hrozného zničení. Tato slova se musela posluchačům jevit přinejmenším jako bláznovství, neboť všechno nasvědčovalo pravému opaku jako snad v žádné jiné době. Prorokovi však nejde o politické odhady. Nese zvěst o Bohu, který prosazuje své soudy a plány proti lidským výpočtům a náhledům.

h) Výzva k hledání Boha 5,4—15

Hledat Hospodina znamená hledat dobré a najít život.

- ⁴Takto praví Hospodin domu izraelskému:
Hleďte mne a budete žít!
⁵Nevyhleďtejte Bét-el, do Gilgálu nevcházejte,
do Beer-šeby^a neputujte,
neboť Gilgál půjde do zajetí,
z Bét-elu zbude klam a mam.
⁶Hleďte Hospodina a budete žít,
aby nevníkl do domu Josefova jako oheň.
Zhltně jej a nebude, kdo by hasil
Bét-el^b,
^{7c}ty, kdo převracejí^d právo v pelyněk
a spravedlnost srážejí^d k zemi^e. —
⁸Ten, který učinil^e Plejády^f a Orionu^g,
obrací temnotu smrti v jitra,
ale den také zatmívá noci,
povolává mořské vody
a vylévá je na zemský povrch.
Jeho jméno je Hospodin^g.
^{9h}On na mocného sesílá záhubu,
takže záhuba do pevnosti vniká^h.
¹⁰Oni však nenávidí toho, kdo trestá v bráně,
a ohavný jim je ten, kdo mluví pravdivě.

**¹¹Protože hanebně ubožáka vydíráte
a vymáháte na něm obilnou daň,
mohli jste si vybudovat domy z kvádrů,
ale nebudete v nich bydlet;
vysadit skvělé vinice,
ale nebudete z nich pít víno.**

**¹²Neboť znám vaše četné přestupky,
vaše nehorázné hříchy.
Nevražíte na spravedlivého, berete úplatek,
nuzné v bráně odstrkujete.**

**¹³Proto prozřetelný v oné době zmlkne,
neboť to bude zlý čas.**

**¹⁴Hleďte dobro a ne zlo,
abyste žili,
a tak Hospodin, Bůh zástupů, bude s vámi,
jak říkáte.**

**¹⁵Mějte v nenávisti zlo a milujte¹ dobro,
prosazujte v bráně právo!
Snad se smiluje Hospodin, Bůh zástupů,
nad pozůstalým lidem Josefovým.**

^ake studnici přísahy, O'. — ^bdům izraelský, O'. — ^{c-c}Hospodin na výsosti soud ustavil a na zemi spravedlnost položil, O'. — ^d:: 2. os. pl, V. — ^{e-e}všechno a zase (to) mění, O'. — ^fArktura, V. — ^{g+} Bůh všemohoucí (zástupů), O'. — ^{h-h}K jinak. — ⁱ:: 1. os. pl, O'.

(4) 1Pa 28,9 2Pa 15,2 Iz 55,6 Sf 2,3 (5) //4,4 Oz 4,15; Am 8,14 (6) Iz 9,18 (=19 K) (7) 6,12 (8) Jb 9,9 38,31; Ž 23,4; Am 4,13 8,9; //Am 9,6 Gn 6,17 Ž 104,6n; Am 4,13 (10) Iz 29,21; 1Kr 22,8 (11) Jk 2,6; Dt 28,30.39 Mi 6,15 Sf 1,13 (12) :: 1S 12,3 (13) Mi 2,3 (14) Dt 30,15 Ž 37,27 (15) Ž 34,15 97,10 :Ř 12,9; Jl 2,14

⁴⁻⁷Situace lidu není zcela ztracena, dokud ještě k němu Hospodin mluví. *Lid je vyzván, aby hledal Boha.* Hledat znamenalo pro ně putovat k bohoslužbě do svatyně. Boha nemůže člověk najít kdekoli, nýbrž jen tam, kde se on sám chce zjevit. Je pochopitelné, že ho tedy člověk hledá tam, kde se už zjevil alespoň v minulosti. Z dnešní podoby textu (nebo spíše překladů) snadno vzniká dojem, že jde o tři různé svatyně, Bét-el, Gilgál a Beer-šebu, z nichž poslední by byla až na samém jihu Judstva. Gilgál však se užívá napořád se členem (*ha-gilgál*), jako by nebylo jménem vlastním. Znamená 'kamenný kruh', jakých je známo z Palestiny více. Mohl tvořit i součást bételské svatyně (sr kameny v Gn 28,11

a vk Oz 4,15). Beer-šeba není jmenována v Am 4,4 5,5b a Oz 4,15, kde se místo tohoto jména objevuje zmínka o přísaze (H. š-b- jako v Beer-šeba). Může tu tedy jít o slovní hříčku. Ani Septuaginta nepředpokládá samostatnou svatyni. — Výslovnou zmínku o třech svatyních, jak vyplývá z nynější podoby textu, můžeme ovšem chápat jako rozšíření zvěsti a aktualizaci poselství. Pro celého Izraele — též pro Judu — se tyto svatyně staly útočištnými místy posvěcenými tradicemi praotců, aniž se dbalo na čistotu bohoslužeb. Jít do svatyně bylo pro lid izraelský to-též jako předstoupit před Hospodina. Nyní však tu stojí prorok a zakazuje tam chodit. Zakazuje jediný známý způsob, jak hledat Hospodina a jak si získat a udržet jeho přízeň. Jeho slova se musela jevit posluchačům jako nesmysl. Pro Amose však hledat Hospodina znamená zásadně něco zcela jiného. Bohoslužbou ve svatyních usiloval lid získat Boží požehnání pro sebe, pro svá pole a pro svůj dobytek. Chtěl mít Boha k dispozici. Prorok však vidí věci docela jinak. Hospodin chce být hledán pro sebe samého. Je cílem všeho, společenství s ním je smyslem lidského života. Když dává, pak nedává proto, že musí, nýbrž proto, že chce. 'Hledat Hospodina' znamená 'hledat dobro' (v. 14), hledat to, co Bůh sám dává. To je cesta života. Svatyně, bohoslužba, lidské náboženské formy jsou přechodné. Chce-li někdo těmito formami krýt svou cestu od Boha, cestu bezpráví a útlatku, stejně se Bohu nevyhne; setká se s ním však jako s ohněm, který všechno sehlčuje a nemůže být uhašen.

⁸Amos oslavuje Hospodina jako 'stvořitele Plejád a Oriona'. Jistě nevyslovuje tato slova nahodile. *Plejády* vycházejí začátkem léta a mizejí na počátku zimy, tedy začátkem deštivého období. *Orion* vychází a zapadá v době rovnodenností, kdy pravidelně dochází i k bouřím. Prorok vystupuje v Bét-elu právě v tomto období podzimní rovnodennosti, kdy se v Izraeli slavil počátek nového roku a kdy se lid shromažďoval do svatyní k velikým sedmidenním slavnostem. Zároveň však tato dvě známá souhvězdí s bohatým mythologickým pozadím tu připomínají celou astrální složku baalovského kultu, který pronikl i do Izraele, včetně hvězdopřevectví, zákonem zakázaného (Lv 20,6 aj.).

⁹⁻¹⁵Amos velebí všemohoucího Stvořitele a znovu staví jeho stvořitelenskou moc do přímé spojitosti s pravomocí soudcovskou. Ten, kdo soudí, je tentýž Bůh, který stvořil. Tomuto soudci je naprosto nemožné uniknout. Bude soudit a trestat ty, kdo nenávidí právo a pravdu; jeho trest tvrdě dolehne na utiskovatele, takže nebudou užítvat toho, co získali.

Amos dále mluví o tom, že nastane *zlý čas*. Přejde den Hospodinův, ačkoli se lidu zdá, že je vše v nejlepším pořádku. Bude to doba, v níž 'zmlkne prozřetelný'. Odmlčí se ti, kteří jiné vyučovali a vedli k Boží

chvále. Prorok vidí katastrofu dávno předtím, než se objeví, vidí ji v době, kdy na ni ještě nic neukazuje. Amos však kromě zkázy zvěstuje zároveň, že jediná záchrana je v hledání Hospodina. To je hledání dobra, nenávidění zla, obnova soudu a práva. Kdo chce sloužit celým srdcem Bohu, musí v bližním napřed vidět bratra a přistupovat k němu v lásce (1J 4,20). Amosova zvěst byla nesporně velmi konkrétní. Výzva hledat dobré znamená odvrátit se od zvrácené bohoslužby k určitému rozhodnutí, k činu víry. Nenávidět zlo a milovat dobro znamená oddat se Bohu a jeho slovu bez ohledu na osobní prospěch. Jen tato cesta má zaslíbení, vyjádřené slůvkem plným naděje, pokory a odevzdanosti do Boží vůle: „*Snad se smiluje...*“

i) Ohlášení dne Hospodinova

5,16—27

Den Hospodinova příchodu nebude dnem světla, nýbrž dnem tmy.

- 16** Proto takto praví Hospodin,
Bůh zástupů, Panovník^a:
Na všech náměstích bude nářek,
na všech ulicích budou úpět: Běda, běda!
Zavolají oráče k smutečním obřadům,
ty, kdo umějí bédovat, k naříkání.
- 17** Na všech vinicích^b bude nářek,
neboť projdu tvým středem, praví Hospodin.
- 18** Běda těm, kteří dychtí po dni Hospodinově!
K čemu vám bude den Hospodinův?
Bude tmou a ne světlem!
- 19** Jako když se dá někdo na útěk před lvem
a narazí na něho medvěd;
nebo vejde do domu, opře se rukou o stěnu
a uštkne ho had.
- 20** Což není den Hospodinův tmou a ne světlem,
temnotou bez jasu?
- 21** Nenávidím, zavrhl jsem vaše svátky,
nemohu ani cítit vaše shromáždění.
- 22** Když mi přinášíte zápalné oběti
a své obětní dary, nemám v nich zalíbení,

na pokojnou oběť z vašeho vykrmeného dobytka
ani nepohlédnu.

23 Pryč ode mne s hlukem tvých písní,
tvé brnkání na harfy nechci slyšet.

24 Ať se valí právo jako vody,
spravedlnost jako mohutný potok.

25 Přinášeli jste mi krvavé oběti a oběť z úrod
po čtyřicet let na poušti, dome izraelský?

26 Ponesete tedy Sikkúta^c, svého krále^d,
[nebo: Noste si tedy stánek svého krále,]

^eKijjúna, své obrazy^e,

[nebo: sochu (?), své obrazy,]

hvězdu svého boha^f, vše, co jste si udělali.

27 Odvedu vás do vyhnanství až za Damašek,
praví ten, jehož jméno je Hospodin, Bůh zástupů.

^a × O' V. — ^b cestách, O'. — ^c :: stánek, O' V NZ. — ^d Molocha, O' V. — ^e = podoby jejich, O' (a přemísťuje tato slova za 'Raifan'); podobu svých model, V. — ^f + Raifana, O'.

(16) Jr 9,16 (= 17 K) (17) Jl 1,11; :Ex 12,12 Sf 1,12 (18) Iz 13,6 Jl 1,15; 2,2 Sf 1,15 (19) :Iz 24,18 Jr 48,44 (20) v.18 (21) Iz 1,14 Jr 6,20 (22) Iz 1,11nn Oz 8,13 :: Ž 51,18n (23) 6,5 Iz 5,12 (25n) > Sk 7,42n (26) Iz 46,7

¹⁶⁻¹⁷ Volání prorokovo k lidu, aby se obrátil a hledal Hospodina, zní k hluchým uším. Proto *ohlašuje* Amos *Boží soud*, který způsobí všude nesmírný žal. Právě oráče si zavolají ke smutečním obřadům, protože staří orientální zemědělci naříkali při rozsévání nad zabitým a rozsápaným božstvem, jehož symbolem bylo semeno. Potom opět jásosem slavili jeho oživení. Tito modláři dovedli naříkat jako řemeslné plačky. Hospodin 'projde' středem svého lidu, jako prošel kdysi Egyptem (Ex 12,12). Bude to horší než mor, epidemie či válka. Takové katastrofy mohou Hospodina provázet. Avšak když jde Bůh, děje se něco většího: Bůh soudí lidské životy.

¹⁸⁻²⁰ Zpronevěřilý Boží lid vyhlížel nadějně do budoucnosti a těšil se na 'den Hospodinův'. Představoval si jej jako 'světlo', jako den vítězství nad nepřáteli a vlády nad okolními pohany. Avšak Amos ohlašuje *den Hospodinův* jako den soudu, a proto trpkého zklamání pro všechny falešné naděje. Nikde nebude možné najít útočiště. Tuto bezvýhodnou situaci vykresluje prorok podobenstvím lva, medvěda a hada. Den Hospodinův nemůže být světlem, ale tmou, nemůže být záchranou, ale záhubou tam, kde panuje pýcha a sobectví.

²¹⁻²⁷ Slova prorokova jsou namířena *proti náboženské praxi* v ústředních svatyních, zvláště v *Bét-elu*. Hospodin odmítá slavnostní shromáždění, oběti, dary, hudbu, všechno, nač byl Izrael tak pyšný a v čem viděl jedinečný prostředek, jak získat Boží přízeň. Amos oznamuje velice jasně i tvrdě, že se místo požeňání dočkají hněvu. To proto, že bohoslužby se jim staly prostředkem (*vaše slavnosti, vaše shromáždění atd.*), jímž chtějí donutit Hospodina, aby jednal podle jejich vůle. V. 24 staví lidu před oči jeho nejpřednější povinnost: jednat a žít podle práva a spravedlnosti. Bůh žádá od svého lidu, aby právo a spravedlnost prýstily a proudily jako nikdy nevysychající potok. Za prorokovými slovy vyčítujeme naději, že vskutku soud a spravedlnost budou jako mohutný potok, který se nedá spoutat. I přes Izraelovu zvůli se Boží právo přivalí jako voda, která však nebude zúrodnovat, nýbrž ničit. Boží právo bude mít dost síly, aby se prosadilo.

Amos dále *připomíná dobu putování po poušti* (sr Oz 2,16nn [= 14 nn K] Jr 2,2n). Tam uctívali Hospodina prostým způsobem, a přece to byla doba krásná pro jedinečné obecenství Boha s lidem. Lid byl ve všem odkázán na moc a pomoc Boha. Bůh jednal, a lid přijímal jeho zásahy jako oprávněné nároky Pána a Soudce. Proti této době staví prorok údobí kenaanské jako naprosté rozbití tohoto vztahu k Hospodinu. Lid přijal pohanství okolních národů. V. 26 je možno přiřadit k předcházejícímu jako otázku, na niž se očekává záporná odpověď. Pravděpodobněji však tento verš vyjadřuje zjištění přítomného stavu ve spojitosti s veršem následujícím: 'Ponesete obrazy model' a 'odvedu vás do vyhnanství'. To znamená, že Hospodin je odvede do exilu i s jejich modlami, které jim nic nepomohou. Tyto modly nosili zřejmě při slavnostních procesích. Nyní půjde procesí do zajetí, a to až za Damašek. Tímto neurčitým údajem jako by prorok předvídal budoucí asyrské zajetí severního Izraele. Vyvolený lid bude vyťat ze své země a zanikne někde mezi pohany, jímž měl sloužit k poznání Hospodina.

Hebrejské slovo 'sikkút' ve v. 26 bývá často překládáno podle Septuaginty jako 'stánek'. Nebo snad jde o jméno mezopotamského hvězdného božstva Sakkuta, známého z klínopisných dokumentů? Rovněž 'kijjún' se chápe jako jméno, připomínající asyrského boha Kaivana, ačkoli podle V jde spíše o nějaké sochy. Oba názvy jsou vokalizovány podle hebrejského výrazu *šiqqúš*, který znamená ohyzdu (podobně *gillúš* čili modla). Je to zvláštní rys hebrejštiny, že základní smysl slova je dán jen souhláskami slovního kořene (*sikkút* od *s-k-k*, *kijjún* od *k-v-n*). Připojením samohlásek od jiného výrazu (*šiqqúš*, *i-ú*) se příslušné pojmy hodnotí, v daném případě negativně jako něco ohyzdného, modlářského. Oběma asyrskými jmény se označovala planeta Saturn. Je pravděpodobné, že bételská slavnost byla obdobou (římských) Saturnálií; ovšem není zaručeno, že by už v době Amosově Izrael uctíval asyrská božstva.

j) Obvinění bezstarostných

6,1—7

Falešná sebejistota vede k pyše a končí pádem.

6

¹ Běda těm, kdo se nestarají^a o Sijón, kdo doufají v samařskou horu, běda^b vůdcům nejpřednějšího národa, k nimž přichází dům izraelský^b.

² Projděte Kalné^c a podívejte se! Odtud jděte do velkého Chamátu a sestupte do pelištejského Gátu. Jste lepší než tato království?

Je teď jejich území větší než vaše?

³ Zažehnaváte^d zlý den, ale nastolujete násilí^e.

⁴ Běda těm, kdo lehají^f na ložích ze slonoviny, povalují se na svých pohovkách, jidají jehňata ze stáda a telata z chléva,

⁵ blábolí za zvuku harfy, jako David si vymýšlejí hudební nástroje^g,

⁶ pijí^h víno z obětních misek^b, nejlepšími oleji se maží, ale nad zkázou Josefovou se netrápí.

⁷ Proto nyní půjdou v čele zajatcůⁱ do zajetí, ustane^j hodování povalečů^j.

^a tak i O'; jste mocni (na Sijónu a doufáte...), V. — ^{b-b}jinak O' V. ^c :: všichni, O'. — ^dkráčí vstříc (zlému dni), O'; jste odděleni (ke zlému dni), V. — ^{e-e}kteří (modlitebně) přistupujete, ale jste účastni sobotních klamů, O'; a blížíte se k stolici nepravosti, V. — ^fspíte, O' V (i dál slovesa v 2. os. pl). — ^{g-g}trvalostí počítali, nikoli s prchavostí, O'. — ^{h-h}pročištěné víno, O'. — ⁱ⁻ⁱmocných, O'. — ^{j-j}žrání koní v Efrajimu, O'.

(1) 4,1; Ex 19,5 Am 3,2 (2) Gn 10,10; Iz 10,9; :Na 3,8 (3) 9,10 (4) 3,12 (5) 5,23 (6) Iz 5,12 (7) 7,17

¹⁻³ Amos mluví *proti těm, kdo žijí z falešné jistoty*, jež vyplývá z falešných předpokladů. Severní Izrael se cítí bezpečný, a je proto bezstarostný v důsledku svých nedávných válečných a politických úspěchů, pro-

sperity země a rozvinutého náboženského provozu (2Kr 14,8nn). Na jihu je pokořeno Judstvo, na severu oslaben Aram. Ve svých úspěších spatřuje lid důkaz Boží přízně. Domnívá se, že dobytím Jeruzaléma za Jóaše, otce Jeroboáмова (2Kr 14,13n), bylo dáno plné oprávnění samařskému kultu, když i Sijón byl donucen se podřídít. Už tedy není třeba se znepokojovat existencí jeruzalémského chrámu. Představitelé lidu jsou naplněni hrdostí, pocitem úlevy a úspěšnosti. Nadějně vzhlížejí k Samaří a k tradicím této svatyně, kam dokonce odvezli kultické nářadí ze sijónského chrámu. Amos se snaží otrást jejich pýchou poukazem na jiné země té doby, reprezentované městy Kalné, Chamát a Gát, kdysi mocné a slavné, nyní pokořené. Izrael si tu může vzít výstrahu. Pýcha předchází pád.

Badatelé zpravidla poukazují na pád těchto zemí v letech *po* vystoupení Amosově a soudí, že v. 2 byl ke slovům prorokovým přiřazen až později. Kalné je patrně město v severní Sýrii na severovýchod od Chamátu. Bylo dobyto Asyřany r. 738 př. Kr. Chamát leželo na řece Orontu a bylo dobyto r. 720 př. Kr. Pelištejské Gát padlo r. 711. Kalné a Chamát byly však dobyty už také dříve asyřským Salamanasarem III. (859—824), a o pelištejském Gát věděl Judejec Amos jistě více než my (sr vk Am 1,6-8).

Zvláštností Izraele je jeho svědecké poslání. Jako 'stát' se navenek podobal všem ostatním státům. Byl stejně ohrožen a stál pod Božím soudem jako každá jiná vláda. Bezstarostným a pyšným jednáním si pak připravil vlastní zkázu, i když myšlenku na ni od sebe zapuzoval a 'zlý den' nějakými magickými úkony zažehnával (k této praxi sr Jb 3,8).

⁴⁻⁷Vládnoucí kruhy jsou úzce spjaty s oficiálním náboženstvím. Co nejhojněji se účastní bohoslužeb i obětních hodů. Na lehátkách pojídají obětní maso jehňat a vykrmených telat. Tu se také hodně hraje a zpívá. Slova „jako David si vymýšlejí hudební nástroje“ pravděpodobně ukazují na vědomé odmítání jeruzalémských tradic a na zakládání vlastní bohoslužebné tradice. Co Amos v Bét-elu vidí, není řádná bohoslužba. Vlivní činitelé si přivlastňují pro svoje hody nejlepší kusy obětních zvířat, která přece náležela Bohu, víno pijí z misek, používaných při úlitbě, maží se nejlepším olejem, doslovně prvotinami oleje, jež měly být obětovány samotnému Bohu. Pokládají se zkrátka za Boží zástupce na zemi. Je to *zvrhlý kult*, který utvrzuje vládcu lidu ve falešné sebejistotě, takže se pak už 'netrápí nad zkázou Josefovou', nad nebezpečím, jež hrozí Božímu lidu zvenčí i zevnitř.

Amos mluví *proti těm, kdo se staví na Boží místo* a z náboženství činí nástroj svých plánů, proti těm, jimž je kult prostředkem k získávání a uchování vlastní spokojenosti. Má-li člověk Boha v ruce prostřednictvím kultu, může klidně jednat sobecky, podle své vůle, a může být

bezstarostný. Ústa si ucpe obětmi, oči olejem a ohluší se písněmi. Neodůvodněné spoléhání na bezpečnost státu a lidu ovšem nemůže zabránit příchodu zkázy. Až přijde trest, budou ti, kteří stáli v čele lidu, stát v čele zajatců; budou trestáni jako první.

k) Hrozby proti pyšnému Izraeli

6,8—14

Pohané se stanou nástrojem k pokoření Božího lidu.

⁸Přisahal Panovník^b Hospodin při sobě samém^a

— ^bje výrok Hospodina, Boha zástupů^b:

Mám v ohavnosti^c Jákobovu pýchu,
v nenávisti jeho paláce^d.

V plen vydám město a vše, co je v něm.

⁹Zůstane-li deset mužů

v jednom domě, i ti zemrou^e.

¹⁰Někoho se ujme^f jeho strýc^f,^g spalovač mrtvol^g,
aby vynesl kosti z domu.

Zeptá se^h toho, kdo se ukryl v nejudlehlším koutě^h domu:

„Je ještě někdo s tebou?“ Odpoví: „Už nikdo.“

A dodá: „Tiše! Jen nepřipomínat jméno Hospodinovo.“

¹¹Neboť hle, Hospodin vydá rozkaz,
a velký dům je na padrť

a malý dům je na třísky.

¹²Mohou běhat koně po skalisku?

¹Může být zoráno dobyt看em?ⁱ

A přece jste učinili z práva jed,
z ovoce spravedlnosti pelyněk.

¹³Radujete se, ^{1a}a nemáte z čeho¹,
říkáte: Což jsme vlastní silou
nezískali pro sebe moc^k?

¹⁴Já však postavím proti vám pronárod, dome izraelský,
— je výrok Hospodina, Boha zástupů —,

kteřý vás bude drtit

od cesty do Chamátu až po úval Aráby¹.

^aH. *benafšá* = při své duši. — ^b,^{b-b} × O'. — ^c+ všecku, O'. — ^dkrajiny, O'. — ^e+ a zbylí zůstanou, O'. — ^{f-f}ujmou ... příbuzní, O'. —

š-ša budou (ho) nutit, O'; a spálí ho, V. — h-h představených, O'. — i-O' jinak. — j-j tak i O' V; jini: z Lódebar. — k-dosl. rohy; tak i O' V; jini: Karnajim. — l-západní, O'; pouště, V.

(8) Jr 22,5 :51,14; Iz 28,1 (9) 2,14-16 8,3 (10) Sf 1,7 Za 2,17 (= 13 K) Abk 2,20 (11) 3,15 (12) 5,7 Dt 29,17 (= 18 K) (13) 1Kr 22,11; Dt 8,17 (14) Jr 5,15; 2Kr 14,25

8-11 Boží přísaha, která stojí na počátku soudního výroku, je svědectvím, že Bůh má zájem na záchraně svého lidu. To je skryto i za hroznými slovy o zkáze a zničení. Bůh si oškliví 'Jákovovu pýchu'. Pýcha je důsledkem falešného náboženství nebo přímo pohanství (Oz 5,4—6 Iz 16,6). Člověk, který neuznává Boží autoritu, se snaží magií, obětí nebo modlitbou donutit Boha, aby mu splnil přání. Proto Bůh nenávidí také izraelské 'paláce', jimiž mohou být míněny případně svatyně (u Jr 30,18 je 'palácem' jeruzalémský chrám), proto hrozí zkázou hlavně městu, sídlu modlářské bohoslužby. Tato zkáza má být naprostá, jak dosvědčuje zmíněný počet 'deseti mužů', kteří také zahynou. Deset spravedlivých bylo pro Hospodina důvodem k záchraně celého města (Gn 18,32); není jich však. Soud bude tak hrozný, že nebude radno ani v případě smrti a pohřbu vyslovovat Hospodinovo jméno, aby se jeho hněv dále neprobouzel.

Spalovač je nejspíše vykonavatel pohřbu, který za normálních okolností u mrtvol spaloval kadidlo a vonné látky (sr 2Pa 16,14); za morových ran snad spaloval přímo mrtvol; na to zřejmě naráží i prorok. Ten, „kdo se ukryl v nejodlehlejších koutě domu“, zde sotva bude žena, která pobývá v oddělení žen, nepřístupném mužům. Tentokrát to bude muž, který ze strachu uprchl do ženské části domu. Septuaginta myslí na představeného domu.

Tento obraz smrtelné úzkosti ilustruje velmi dobře rozdíl mezi bujným, veselým očekáváním dne Hospodinova a hroznou skutečností jeho opravdového příchodu. Už jen pouhé slovo Hospodinova rozkazu zničí každou jistotu, velkou i malou, a promění ji v trosky.

12-14 Každému člověku je jasné, že koně nemohou běhat po nepřístupných skaliskách a že dobytčím nelze orat skálu. Měnit právo a spravedlnost, dané lidu Bohem, v pravý opak, je stejně nesmyslné, a přece to Izraelci dělají. Přitom se domnívají, že jim to projde bez zlých následků. Ve skutečnosti však je takové zvrácení Božích řádů jedem, záhubou pro lid i pro jeho vůdce, neboť stavět se proti Boží vůli je stejně marné jako orat skálu. Ve stejném smyslu vyznívá i chlouba Izraelců, že se vlastními silami něčeho domohli.

Prorok tu zřejmě užívá nepřeložitelných slovních hříček při vzpomínce na nějaké vojenské úspěchy Izraelovy. Někteří badatelé se domnívají, že jde o dvě zajordánská místa, Lódebar v Gileádu na východ od Machanajim (sr 2S 9,4n

17,27) a Karnajim v Bašanu (sr Gn 14,5), jež patrně patřila k území, jehož právě v té době dobyl Jeroboám II. na Aramejcích. Jméno Lódebar znamená 'nestojí za řeč' a Karnajim jsou 'rohy', symbol moci a síly. Proto se přidržujeme tradičního pojetí (O' V K aj.) a obě jména chápeme jako obecná, ne vlastní.

Chloubu Izraelců mocí a silou vyznívá tedy nicotně a směšně. Hospodin má dost prostředků, jak potrestat *pyšné vzpurníky*. Jedním z nich je pronárod, který bude Izraele „drtit od cesty do Chamátu až po úval Aráby“. Území vyznačené těmito dvěma symbolickými hraničními body na severu (Chamát leželo v Sýrii na Orontu) a na jihu ('úval Aráby' se táhne od Mrtvého moře na jih) v rozsahu někdejší říše Davidy se stane dějištěm Božího trestu. Boží lid musí projít utrpením, aby se navrátil k Bohu a k poslání, jež mu Bůh svěřil.

3. VIDĚNÍ SOUDU

a) Poslední výstraha

7,1—9

Troji vidění: kobyly, oheň a olovnice jsou znamením Hospodinova soudu.

7

¹Toto mi ukázal Panovník^a Hospodin:

Hle,^b připravuje kobyly^b,

^ckdyž začala růst otava^c.

^dSotva vzešla otava^d ^epo královské senoseči^e,

² stalo se, že docela sežraly

zemský porost. Tu jsem řekl:

„Panovníče Hospodine, odpusť, prosím!

Jak obstojí Jákob?

Vždyť je tak nepatrný!“

³Litoval toho Hospodin^f.

„Nestane se,“

řekl Hospodin.

⁴Toto mi ukázal Panovník Hospodin:

Hle, Panovník Hospodin volá,

že povede spor ohněm.

Ten pozřel obrovskou propast

a požívá už i podíl Jákobův.

⁵ **I řekl jsem:**
„Panovníče Hospodine, ustaň, prosím!
Jak obstojí Jákob?

Vždyť je tak nepatrný!“
⁶ **„Litoval toho Hospodin“.**
„Ani toto se nestane,“
řekl Panovník Hospodin.

⁷ **Toto mi ukázal^a:**
Hle, Panovník^b stojí
na hradbě^c postavené podle olovnice^d,
s olovníci^e v ruce.

I řekl mi Hospodin:
„Co vidíš, Amosi?“

⁸ **„Odpověděl jsem: „Olovníci.“**
A Panovník řekl:

„Hle, spustím olovnici
doprostřed svého izraelského lidu.
Nebudu mu už dál promíjet.

⁹ **„Izákovy výsosti^k budou zpustošeny,**
Izraelovy svatyně^l zpustnou,
proti domu Jeroboámovu
se postavím s mečem.“

^a × O'. — ^b pokolení kobyly, O'. — ^c přilétající z rána, O'; na počátku vzrůstu po pozdním dešti, V. — ^d :: a hle, kobyly, O'; a hle, pozdní [déšť], V. — ^e jeden Gog, král, O'. — ^f slituj se tu, Hospodine, O'. — ^g + Hospodin, O', V. — ^h muž, O'. — ⁱ ocelové, O'; omítnuté, V. — ^j oceli, ocel, O'; zednickou lžící, z. lžící, V. — ^k výsosti smíchu (nebo: laškování), O'; výsosti modly, V. — ^l slavnosti, O'.

(1) Jl 1,4-7 2,3-9 (2) Ž 130,3 (3) Dt 32,36 Jl 2,13 (4) Zj 8,7 (7) 8,2 (9):Dt 12,2; 2Kr 15,8,12

V sedmé kapitole začíná řada *pěti vidění*, jež s dvojnásobným přerušením v 7,10—17 a 8,4—14 sahají až do poslední kapitoly. Vidění byla vždy těsně spjata s prorockým povoláním (Iz 6 Jr 1,1 In Ez 1). Byla zárukou, že prorok nevystupuje jen s úzce subjektivním názorem, nýbrž vychází z objektivního poznání Boží vůle.

¹⁻³ *Ukázal* (1.4.7) bylo možné jen něco viditelného, konkrétního. Prorok vidí věci, na nichž není v podstatě nic zvláštního a mimořádného (kobyly, oheň, olovníci, pak ještě koš ovoce, oltář), avšak Bůh je staví do zvláštního světla, činí z nich nositele zvěsti.

Amos vidí nejprve 'kobyly' jako mrak, který se blíží a nese zkázu celému kraji. Sněsou-li se kobyly na pole a louky, znamená to hlad. Tráva je právě po královské senoseči. První sklizeň patří králi. Druhá sklizeň, otava, je rolníková, a právě ta může být kobyly zcela zničena. Amos však nevidí v této hrozbě příchod pouhé přírodní pohromy. To Hospodin 'tvorí kobyly' (jak čteme doslova), a ty ohroží život lidu. Prorok neprosí za odvrácení přírodní katastrofy, nýbrž prosí Boha za odpuštění pro zpronevěřilý lid. Přímluva i vyslyšení mají v tomto i v následujícím vidění přímo liturgickou formu, jako by se odehrávaly v rámci bohoslužby. V každém případě se Amos touto přímluvnou modlitbou projevuje jako prorok rázu Abrahamova (Gn 18,22—33), Mojžíšova (Ex 17,8—13), Samuelova (1S 7) a Jeremjášova (Jr 15,1).

⁴⁻⁶ Prorok vidí v dalším vidění 'oheň', který pozřel obrovskou propast'. Tato slova připomínají veliký zápas a veliké Hospodinovo vítězství nad odvěkým nepřitelem Božím i lidským, který je tu označen šifrou, tehdy velmi srozumitelnou: propast (*hóm*, sr Gn 1,2). Podnětem tohoto vidění může být sucho, kdy všechno zprahlo pod žhavými paprsky slunce. Propast, 'na počátku' přemožená Hospodinem (Gn 1,1n), byla jím podmaněna v službu: je míněno místo podzemních vod, zavlažujících pole. Vyschnou prameny, lidu hrozí záhuba. Oheň už přeskakuje i na 'podíl Jákobův', zemi zaslíbenou. Avšak i zde odvrací prorok zhoubu svou přímluvou. Bůh se ještě jednou slitovává a nezničí zemi suchem a žízní. Hospodin je Bůh, který z milosti ruší svá rozhodnutí a odkládá soud.

⁷⁻⁹ V třetím vidění hraje hlavní úlohu 'olavnice'. Je to znamení soudu, který je tak neúplatný jako nástroj zaznamenávající nemilosrdně každou křivost zdíva. Boží soud stejně jako olovnice odhalí všechnu pokřivenost Izraele a stejně neúplatně a nemilosrdně začne uprostřed lidu působit. Prorok se už nepřimluví a Hospodin neodpustí. Je nutno zavrhout vše, co odvádí lid od Hospodina: výsosti a svatyně, třeba i chráněné královou autoritou.

b) Amos a Amasjáš

7,10—17

Bételský kněz Amasjáš vypovídá nepohodlného proroka. Amos mu ohlašuje Boží soud.

¹⁰ Bételský kněz Amasjáš poslal zprávu izraelskému králi Jeroboámovi: „Spikl se proti tobě Amos přímo v domě izraelském. Není možné, aby země snášela všechna jeho slova.“

¹¹ Amos totiž říká:

**Jeroboám zemře mečem
a Izrael bude jistě odvléčen
ze své země do zajetí.“**

¹² Pak řekl Amasjáš Amosovi: „Vidoucí, seber se,
prchni do judské země!

Tam jez chléb a tam prorokuj!

¹³ V Bét-el však už nikdy neprorokuj,
neboť to je svatyně králova, královský dům.“

¹⁴ Amos odpověděl Amasjášovi:

„Já nejsem prorok a nepatřím do prorockého cechu,
nýbrž zabýval jsem se dobyt看^a a sykomorami^b.“

¹⁵ Hospodin mě vzal od ovcí
a rozkázal mi:

Jdi, prorokuj mému izraelskému lidu!

¹⁶ Slyš tedy slovo Hospodinovo:

**Ty říkáš: Neprorokuj proti Izraeli
a netřísni dům Izákův^c!**

¹⁷ Proto Hospodin praví toto:

**Tvoje žena bude nevěstkou v městě,
tvoji synové a dcery padnou mečem,
tvá půda bude rozměřena provazem
a ty zemřeš v nečisté zemi.**

**Izrael bude jistě odvléčen
ze své země do zajetí.“**

^aH. *bógér* (~ *nóqéd*, 1,1); pasák koz, O'; pěstitel dobytka, V; skoták, K. —
^bnařezávač sykomor, O'; česač, V. — ^cJákobův, O'; modly, V.

(11) 7,9; 5,27 6,7 9,4 (13) 2,12 1Kr 12,28-33 (14) 1,1 :Za
13,5 (15) 3,8 (17) 2Kr 17,24 :Jr 28,16 Oz 9,3

¹⁰⁻¹¹ Mezi první tři a poslední dvě vidění je vsunuto vyprávění o zákroku královského úředníka proti smělému prorokovi. Slovy o zrušení svatyně a království šal Amos do živého. Představený bételského kněžstva Amasjáš cítí odpovědnost za vše, co se ve svatyni děje, neboť je to 'svatyně králova', kde je náboženství úzce spjato s politickými zájmy krále a celého království. V takové svatyni má rozhodující slovo král, neboť je reprezentantem božstva, jež je zde uctíváno. Nikdo tedy, ani prorok, zde nemá právo mluvit proti králově vůli. Proto považuje Amasjáš za svou povinnost ohlásit králi, že Amos ohrožuje jeho autoritu bož-

ského reprezentanta, a tak škodí celému království. Jeho zvěst je kromě toho hrozná i svým obsahem, neboť ohlašuje konec státu a přestěhování lidu ze zaslíbené země do země pohanské.

¹²⁻¹⁵ Pak Amasjáš vyzývá proroka, aby odešel do Judstva, kde může libovolně kázat a věstit; tam panuje zcela jiné *pojetí královského a prorockého úřadu*. V Bét-elu, kde je prostředníkem mezi Bohem a lidem král, nejsou žádoucí proroci, prostředkovatelé Božího zjevení. Už proto nejsou vítáni, že v minulosti často velmi pronikavě zasahovali do státních záležitostí. Na jejich popud se například zmocnil trůnu Jéhu proti rodu Achábovu. Jeroboám, který je z rodu Jéhuova, má tedy plné právo bát se, aby nebyl odstraněn podobnou vzpourou. Amos však přináší slovo Hospodinovo. Není 'prorokem' (H. *nábí'*), neúčastní se činnosti nějaké prorocké skupiny. To znamená, že není členem nebo odchovancem extatiků, kteří žili při různých svatyních nebo snad i putovali izraelskou zemí a za zvuku hudebních nástrojů upadali do vytržení (sr 1S 10,5). Amos má své povolání. Nebyl by šel kázat do izraelské svatyně, kdyby ho byl sám Hospodin nenašel a neposlal.

Amosovo povolání zůstává stále předmětem dohadů a sporů. Prorok o sobě prohlašuje, že je *bógér*, což Kraličtí přeložili 'skoták' podle slova *báqâr* = skot. Avšak Amos sám říká, že pásal brav a Septuaginta proto o něm mluví jako o pastýři koz. Amos byl věstcem (sr 1,1), který prováděl různé věstné úkony v tekójské svatyni. Rovněž další dvě slova hovořící o jeho práci to nijak nevyvracejí. Výraz *bólés* (= nařezávač nebo česač?) se vyskytuje v celém starozákonním textu jen jednou, takže se nedá spolehlivě přeložit. Sykomory pak mohly rovněž sloužit k věštným úkonům, neboť víme, že se věstilo i podle šelestu stromů (sr 2S 5,24).

¹⁶⁻¹⁷ Amasjáš je sice jen nástrojem královým, ale to nemění nic na skutečnosti, že i služebník je osobně odpovědný před Bohem za všechny své činy, třeba vykonané na rozkaz nadřízených. Vždyt tento kněz říká dokonce Amosovi: „Netřísni dům Izákův“. Srovnává tak zvěstování Boží vůle s extatickým slintáním blábolících věstců. V tom je víc než *urážka proroka*. Je to pohrdání samým Hospodinem. Žena Amasjášova se stane obětí nepřátel, jeho děti zahynou v pouličních bojích a on sám zemře v zajetí, v pohanské zemi. Amos tváří v tvář reprezentantu bételského náboženství a královské autority prohlašuje, že je jen jedna autorita na zemi i nad zemí — Hospodin. Kdo se jemu vzpírá, vzpírá se svému dobrému a volí pro sebe zlé, bez ohledu na to, jakou omluvu si pro své jednání najde.

c) Hlad po slyšení Božího slova

8,1—14

Čtvrté vidění: neodvratný příchod dne soudu. Pozdní touha po Božím slově zůstane bez odezvy.

8

¹Toto mi ukázal Panovník^a Hospodin:

Hle, ^bkoš zralého ovoce^b.

²A zeptal se: „Co vidíš, Amosi?“

Odpověděl jsem: „^bKoš zralého ovoce^b.“

Hospodin mi řekl:

„Můj lid izraelský je zralý pro konec.

Už mu dál nebudu promíjet.“

³V onen den ^cse obrátí chrámové zpěvy v kvílení^c

— je výrok Panovníka Hospodina —,

mnoho mrtvol

bude pohozeno na všech místech. Tiše!

⁴Slyšte to vy, kteří šlapete^d po nuzném,

a tak chcete vyhladit pokorné v zemi.

⁵Říkáte: Kdy už pomine novoluní,

abychom zas prodávali obilí,

a sobota, abychom otevřeli sýpku,

zmenšovali obilnou míru,

zvětšovali lot,

a tak podváděli falešnou váhou,

⁶abychom si koupili ubožáky za peníze,

nuzného^e pro pár opánek,

a bychom prodali zadinu.

⁷Přisahal Hospodin^f při sobě, Pýše Jákobově^f:

[nebo: Přisahal Hospodin pro pýchu Jákobovu:]

Nikdy nezapomenu na žádný jejich skutek.

⁸Nebude se nad tím chvět země

a truchlit každý její obyvatel?

Vzedme se celá^g jako Nil,

^hrozleje se^h i opadne jako řeka egyptská.

⁹Způsobím v onen den

— je výrok Panovníka Hospodina —,

že slunce zapadne v poledne,

temnotou zahalím zemi za jasného dne.

¹⁰Vaše slavnosti proměním ve smutek,
všechny vaše písně v žalozpěv.

Opásám všechna bedra žíněnou suknicí,
na každé hlavě bude lysina.

Učiním, že bude v zemi smutek jako nad jednorozeným
a její poslední chvíle jako den hořkosti.

¹¹Hle, přicházejí dny — je výrok Panovníka^a Hospodina —,
kdy pošlu na zemi hlad,

ne hlad po chlebu ani žízeň po vodě,
nýbrž po slyšení slov Hospodinovýchⁱ.

¹²Vravorat budou^j od moře^j k moři

a ze severu na východ;

budou pobíhat a hledat slovo Hospodinovo,
ale nenajdou.

¹³V onen den budou žízni omdlávat
krásné panny i jinoši.

¹⁴Ti, kteří přísahají při provinění^k samařském
a říkají: Živ je tvůj bůh, Dane,

a živa je cesta^l Beer-šeby,
padnou a již nepovstanou.

^a × O'. — ^{b-b}náčini ptáčnickovo, O'; hák na česání ovoce, V. — ^{c-c}bude kvílit strop chrámový, O'; budou skřípět stěžeje chrámové, V. — ^dčasné ráno dřete (nuzného), O'. — ^{e-pl}, V. — ^{f-nebo}: pro pýchu Jákobovu. ^gskončení, O'. — ^{h-hsr} V; × O'. — ⁱ:: sg, O' V. — ^{j-ž}, O'. — ^kH. ^lašmá; obět, O'; hřích, V. — ^ltvůj bůh, O'.

(1) :Jr 24,1nn Zj 14,15-18 (2) 7,8; Pl 4,18 (3) 6,9n Jr 16,4nn
(4) 2,7 (5) Nu 28,10n; Neh 13,15,17; Dt 25,13-15 Mi 6,10n
:Ez 45,10 (6) 2,6 (7) 6,8; Oz 9,9 (8) //9,5 (9) Jr 15,9
Mt 24,29; Mi 3,6 (10) Oz 2,13 (= 11 K); Iz 3,24; Jr 6,26
Za 12,10 (11) Iz 8,20n :Mi 3,7 Dt 8,3 (12) 4,8; Oz 5,6
:: Mt 5,6 (14) :Sk 9,2; :Am 5,5

¹⁻³Ve čtvrtém vidění ukazuje Bůh Amosovi 'koš zralého ovoce', jež je znamením konce sklizně, a tak i konce roku. Prorok stojí ve svatyni na počátku podzimu, při velké slavnosti novoroční, kdy lid přináší do chrámu své dary a desátky z úrody. Slovo 'zralé ovoce' (H. qajiq) tvoří slovní hříčku se slovem 'konec' (H. qef). Zralé ovoce je symbolem konce léta, úrody a roku. Při této příležitosti lidé slavili veselé podzimní slavnosti. Pohané jimi chtěli ovlivnit přírodní božstva, aby jim byla i nadále nakloněna. Izraelci se radovali z darů na polích, v sadech a na vinicích

a nadějně očekávali příchod nového roku. Avšak prorok ukazuje, že nastane skutečný konec bez naděje. Hospodin přestal svému lidu promíjet. Veselý zpěv se změnil v žalozpěv. 'Onen den' je den posledního soudu, den konce tohoto věku. Je tedy i koncem izraelského lidu.

⁴⁻⁷ Prorok zděš zvěst úzce spojuje poslušnost Boží vůle se vztahem k bližnímu. *Lhostejnost* vůči životnímu údělu bližních je známkou zpro-
nevěry. Bezohlednost a hltavost bohatých, o níž mluví Amos, je tak velká, že jim překážejí i svátky, při nichž nemohou obchodovat, totiž novoluní a sobota. Jejich chamtivost se projevuje i všelijakými podvodnými praktikami. Užívali zmenšených měr, aby dodali za stejnou cenu méně obilí. Zvětšovali rovněž závaží, jímž se vážilo stříbro jako platidlo. Používali falešných vah. Navíc prodávali chudým nejhorší obilí, zadinu, obsahující velké množství plev. Donucovali dokonce chudé, aby za ubohý žvanec jídla prodávali své rodiny i sebe do otroctví.

Takové skutky Hospodin přísně potrestá, jak se slavnostně zavazuje přísěznou formulí „*při Pýše Jakobově*“. Tento obrat najdeme jen zde; je blízký přísězným slovům: 'při Strachu otce Izáka' (Gn 31,53). Výraz 'pýcha' (H. *gā'ôn*) čteme také v Am 6,8: Hospodin 'má v ohavnosti Jakobovu pýchu' (sr Oz 5,5 7,10). Zdá se tedy, že právě proto přísahá při 'Pýše Jakobově', aby ukázal pyšnému Izraeli, že on jediný má být pýchou, chloubou, důstojností a hrdostí svého lidu. Přísahá tedy při sobě samém (sr Am 4,2 6,8). Tak tomu rozuměli i Kraličtí, ale vykladači tu nejsou jednomyslní.

Prorok jasně ukazuje, že *celý život má být normován Božím slovem*, i obchod a vztahy mezi lidmi, že není oblasti, do níž by Bůh neměl co říci. Izraelci sice dbali na různé obřady a náboženské zvyklosti, ale náplní a smyslem života jim byla vlastní živnost, do které jim ani Hospodin neměl co mluvit. Nyní prorok vnáší Boží slovo do jejich života a do jejich záležitostí. To vždycky pro člověka znamená rozbití světa, na který si zvykl, v němž chce žít po svém — bez Boha.

⁸⁻¹⁰ Boží hněv otřese zemí (sr 9,5) tak, že se všichni její obyvatelé zděsí. Bude *zemětřesení* a země bude zahalena temnotou (Mt 27,45.51). Boží soud bude doprovázen katastrofami a znamenáními i v přírodě a vesmíru. To není samoučelná zkáza, nýbrž mluva posledních dnů. Víme, že si Izraelci zpřítomňovali eschatologické události v kultu, v němž prožívali veliké Boží činy minulé i budoucí. Amos však vidí toto zpřítomnění též mimo svatyni, v přírodě a v životě lidu i jednotlivců. Lidé čekají Hospodinův příchod jako den jásotu, Amos však ukazuje, že Bůh přijde a přichází už teď jako trestající Pán. Dokud přichází, dokud mluví, není ještě vše ztraceno. Přijdou však ještě těžší chvíle, až Hospodin umlkne.

'Smutek nad jednorozeným' bylo pohanské obřadné, srdcervoucí oplakávání boha Tamúze. Nyní bude lid takto plakat sám nad sebou (sr Za 12,10).

¹¹⁻¹⁴ Když *Bůh umlkne*, je to nejhorší chvíle jak pro jednotlivce, tak pro celé národy. Tehdy sevře lid hlad po jeho slovech, hlad, který člověk ničím neukojí. Lidé budou vrávorat „od moře k moři a ze severu na východ“. Prorok zmiňuje výslovně sever, protože tam byla 'hora bohů' (sr Iz 14,13), a východ, protože tam ležel ztracený ráj (Gn 2,8). V takové situaci hledá člověk pomoc u všech bohů a -ismů. Jenže Hospodin váže život jen na hledání sebe (5,4). Kdo nehledá jeho, sáhne při svém hledání do prázdna. Otázky po smyslu života zůstanou bez odpovědi, modlitba se stane samomluvou, bohoslužba přestane být obecnstvím a člověk jde vstříc jen marnosti a nicotě. Když Bůh umlká, přestává mít smysl krása, vznešenost, zbožnost. Nic nemůže uspokojit člověka, který ztratil obecnství s Bohem.

'Provinění' zní hebrejsky *'āšām*. Z elefantinských papyrů známe božstvo Ašam-bét'él, které uctívala v 5. st. př. Kr. elefantinská židovská posádka v Horním Egyptě (sr Vincent). Možná, že už za časů Amosových bylo v Bét-elu uctíváno božstvo podobného jména (Ešmún?) a prorok slovní hříčkou je prohlašuje za 'provinění samašské'. Sr též božstvo Ašimá 2Kr 17,30. 'Danův bůh' souvisí patrně se zlatým býčkem, kterého v tamní svatyni postavil Jeroboám I. (1Kr 12,28n). Slova 'cesta Beer-šeby' jsou narážkou na jméno této judské svatyně a pranýřují bételskou praxi příliš pohotového přísahání (H. *š-b-'*), které nebralo vážně ustanovení Hospodinova (sr vk Am 5,5).

d) **Marný útěk před Bohem**

9,1—10

Páté vidění: Hospodin zbavuje svůj lid všech možností uniknout soudu.

9

¹ Spatřil jsem Panovníka stojícího nad oltářem.

**Rekl: Udeř do ^ahlavice sloupu^a,
až se zachvějí prahy^{b1}!**

**^cSraz jim to všechno na hlavu^c,
zbytek pobiju mečem.**

**Nikdo z nich neuteče,
nikdo z nich neunikne.**

**² Prokopají-li se do podsvětí,
vezme je odtud má ruka.**

**Vystoupí-li na nebesa,
shodím je odtud.**

³ Ukryjí-li se na vrchu Karmelu,
 najdu si je a vezmu je odtud.
 Skryjí-li se před mým pohledem na dně mořském,
 poručím hadu, aby je odtud vyšťípal.
 ⁴ Půjdu-li před svými nepřáteli do zajetí,
 poručím meči, aby je tam pobil,
 neboť na nich spočinul můj zrak
 ke zlému a ne k dobrému.

⁵ Panovník Hospodin zástupů
 jen se dotkne země, ona kolísá
 a všichni její obyvatelé truchlí.
 Vzedme se celá^a jako Nil
 i opadne jako řeka egyptská.

⁶ On buduje na nebesích stupně svého trůnu,
 svou klenbu^e zakládá nad zemí.
 On povolává mořské vody
 a vylévá je na povrch země.
 Jeho jméno je Hospodin^f.

⁷ Nejste pro mne jako synové kúšitští,
 vy, synové izraelští? — je výrok Hospodinův.

Nevyvedl jsem Izraele
 z egyptské země
 a Pelištejce z Kaftóru^g
 a Aráma z Kíru^h?

⁸ Hle, oči Panovníka Hospodina
 hledí na toto hříšné království:
 Vyhladím je z povrchu země.
 Nevyhladím však ještě docela dům Jákobův
 — je výrok Hospodinův.

⁹ Neboť hle, dám příkaz a budu zmitat
 domem izraelským mezi všemi pronárody,
 jako když se zmitáⁱ řešetem,
 že ani oblázek nepropadne na zem.

¹⁰ Mečem zemrou
 všichni hříšníci mého lidu,
 kteří říkají: Nepřiblíží se
 a nepotká nás nic zlého.

^a = slitovnice, O'. — ^b předsíní, O'. — ^c = rozbij hlavy všem, O'; lakotu mají všichni v hlavě, V. — ^d skončení, O'. — ^e zaslíbení, O'; svazek,

V. — ^f + Bůh zástupů, O'. — ^g Kappadocie, O' V. — ^h z jámy, O'; z Kyreny, V. — ⁱ + pšenici, V.

(1) :Sf 2,14; :Iz 6,4; :Sd 16,26-30; Am 2,14 (2) Ž 139,7-12 Jr 23,24 (3) :Ž 135,6 (4) Dt 28,65n; :Jr 21,10 (5) Ž 46,7; // Am 8,8 (6) Ž 104,3; Am 5,8; 4,13 (7) Ex 20,2 (8) Jr 30,11 (9) :Jr 15,7 Mt 3,12 (10) 6,3

¹⁻⁶ V pátém, posledním vidění se zjevuje Amosovi *Hospodin stojící nad oltářem*. Nad tímto symbolem náboženské ochrany a záštity však stojí v úloze trestajícího Pána. Vykonavatelem trestu má být prorok. Trest započne zničením svatyně. Prorok vidí a zvěstuje, že už nic nemůže lid zachránit před Božím soudem. Nepomůže ani útěk, neboť nikde není místo, kam by Bůh nedosáhl (sr Ž 139,7—12). Adam se chtěl ukrýt v zahradě Eden, ale nebylo mu to nic platné; izraelský lid by se rád schoval třeba na vrcholu Karmelu, v oblasti posvátné zahrady, avšak i „vrchol Karmelu zprahne“ (Am 1,2). Rovněž moře, oblast, která se zdánlivě vymyká Boží vládě, neboť bylo pokládáno za rejdiště chaotických oblud, neskryje žádného uprchlíka. Vždyť i had, Livjatán, obluda symbolisující Boží odvěké nepřátele (Iz 27,1 Ž 74,14), podléhá jeho rozkazu a stává se nakonec vykonavatelem jeho soudu. Ani zajetí v cizí zemi neznamená únik před Hospodinem, neboť jeho moc není omezena hranicemi země zaslíbené.

Vzápětí hymnus chvály vrcholí oslavou Pána, tvůrce nebe a země. K němu nemůže dosáhnout svými zuřivými vlnami ani moře, jež přemohl a odkázal do pevných hranic (Gn 1,9). Před tímto mocným Bohem je každý člověk i jeho vyvolený lid jen nepatrnou nickou, které se všechno dostává z pouhé milosti.

⁷⁻¹⁰ Amos srovnává Izraele s pohrdanými černými Kúšijci, neobřezanými Pelištejci a nepřátelskými Aramejci. Také je přece vyvedl Hospodin z dřívějších sídlišť a usadil je na jejich nynějším území. I oni mají své poslání. Tím není sníženo vyvedení Izraele z Egypta. Jen Izraeli se při vyjití zjevil Hospodin. To má Izrael navíc. Ale toto zjevení nezáleželo na Izraeli, nýbrž na Hospodinu. On sám učinil svým lidem ty, kteří 'ani lidem nebyli' (1Pt 2,10). Nač jsou tedy pyšní? Vždyť všechno je jedině dílem Hospodinovým. Iniciativa je na straně Boží. *Vyvolení* je Boží milost a z této milosti nevzniká žádný samozřejmý lidský nárok.

Kúš je území, ležící v počítí horního Nilu na jih od Egypta, čili jde hlavně o Súdán a severní Etiopii. Kúšijci byli tmavé pleti a do Palestiny se dostávali obvykle přes egyptské zajetí jako otroci. Patřili tehdy k nejnižší společenské vrstvě. *Kaftór* je země, kterou lze těžko určit. Septuaginta a Vulgáta překládají toto jméno jako Kappadocie, nejspíše to však bude ostrov Kréta. Pelištejci byli původu illyrského a Kréta pro ně byla významnou zastávkou. *Arám* je krajina

na horním Eufratu včetně dnešní Sýrie a její jméno se vztahuje i na její obyvatele. *Kír* bylo území buď v jižní Babylónii nebo ve stepi na východ od Palestiny. Podle Iz 22,6 sloužili Kírští také v asyrském vojsku.

Spočine-li na někom Hospodinův zrak, znamená to, že nad ním bdí a že ho chrání (Ž 33,18 34,16). Lid pohrdl touto péčí a ochranou. Proto pro 'hříšné království' znamená Boží pohled přísný soud. Avšak *nebude to soud bez milosti*. 'Dům Jákobův', nositel zaslíbení, nebude zahlazen docela, nýbrž vydá ještě svědectví o Boží milosti (v. 11—15). Musí však být nejprve zmitán mezi národy, tj. protřísben tak, aby mezi zrním nezbyl žádný kamínek, aby lid už nemohl žít ve falešné jistotě a říkat: „Nepřiblíží se a nepotká nás nic zlého.“

4. ZASLÍBENÍ OBNOVY

9,11—15

Bůh si obnoví svou církev po dnech zkoušek a přivede do ní vyvolené ze všech národů.

11 V onen den postavím
padající stánek Davidův,
zazdím jeho^a trhliny,
opravím jeho zbořeniny
a vybuduji ho jako v dávných dnech.

12 Podrobí si^b
pozůstalý lid Edómu
a všech pronárodů,
nad nimiž je vzýváno mé jméno
— je výrok Hospodina^c, který toto činí.

13 Hle, přicházejí dny — je výrok Hospodinův —,
kdy půjde oráč^d hned za žencem^e

a šlapač hroznů za rozsévačem^f.
Hory budou oplývat mladým vínem
a všechny pahrbky^g kypět hojností^g.

14 Změním úděl svého izraelského lidu^h,
zas vybudují zpustošená města a osídlí je,
vysadí vinice a budou pít víno z nich,
založí zahrady a budou z nich jíst ovoce.

15 Do jejich půdy je zasadím
a již nikdy nebudou vykořeveni ze své země,
kterou jsem jim dal,
praví Hospodin, tvůj Bůhⁱ.

^aH. jejich. — ^bbudou jej vyhledávat, O'. — ^c+ Panovníka, O'. — ^ddvýmlet, O'. — ^esklizní, O'. — ^fhrozen se bude modrat při setbě, O'. — ^gbudou obdělány, O' V. — ^h:: přivedu zpátky svůj zajatý izraelský lid, O' V. — ⁱPanovník Hospodin zástupů, O'.

(11) Sk 15,16 (12) :Abd 19; Sk 15,17 (13) Lv 26,5 Jl 3,18
(14) Jr 30,3; Iz 61,4; Jr 31,5 (15) Jr 24,6 :3,18

11–15 Den Božího soudu je a zůstane také dnem milosti. Tehdy bude znovu vystaven a utvrzen 'stánek Davidův'. Obnovená Davidova říše je symbolem Božího království, které zahrne pozůstatky ze všech národů světa. Že jde o Boží království, ukazuje i řada obrazů rajske hojnosti. Kde Bůh 'postaví padající stánek Davidův', kde si obnoví svou hynoucí církev, tam bude hojnost všeho (sr Mt 6,33).

Kázání proroka Amose přináší především zvěst o radikálním soudu a zničení. Většina badatelů je proto přesvědčena, že nadějný závěr knihy (9,11—15) je dodatek z exilního nebo poexilního období. Boží soud znamená naprosté rozvrácení kultu, který se stal svodem na cestě k Bohu. Znamená i otřesení všech jistot, které vyrostly z úspěšné hospodářské a politické situace. Sebejistý lid bude zachvácen děsem a panikou, ukáže se v plném světle slabost a nahota lidské existence.

Avšak právě v této bezmoci se může stát vzpurný a neposlušný lid znovu lidem zvláštním. V radikálním znehodnocení všech lidských hodnot se má a smí odehrát *nové setkání s živým Bohem*. A tehdy bude znovu objeven bližní a láska zvítězí nad svévolí a pýchou. Boží podstatou v pro-rockém pohledu je spravedlnost a soud. Soud, který rozvrací, láme a boří všechno, co vyrůstá ze starého Adama. Ale je to současně i milost, která ukazuje na jedinou pomoc, jistotu a ochranu. Proto je oprávněný, ba nutný konec knihy: po zvěsti o naprostém zničení přináší zaslíbení o obnově.